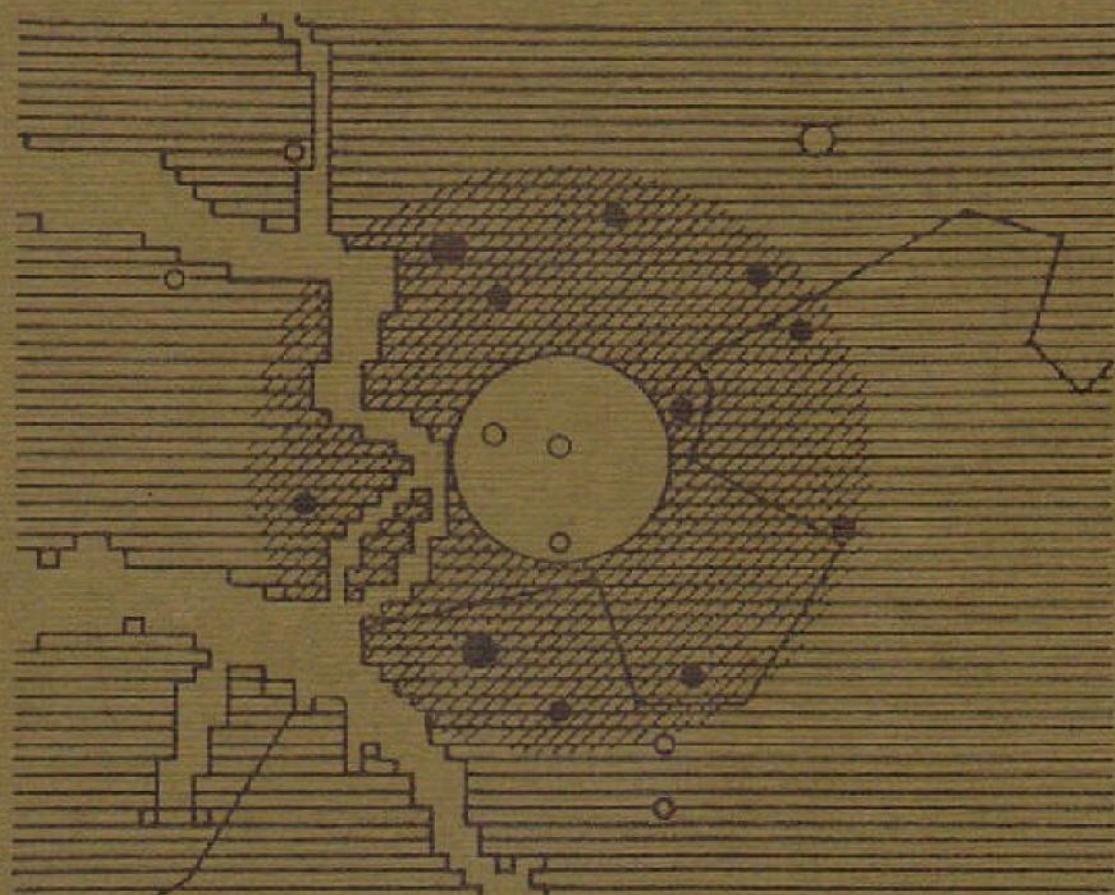

Tijding 1980/2

Kroniek van de heemkundekring

't Zuidkwartier

T D J N G 1980 / II

VOLGORDE DER ARTIKEL EN :

	blz
- Samenstelling bestuur	2
- Heenkundige Kring "Het Zuidkwartier"	3
- Van de Redaktie	4
- Varia Rubriek	5
- Verenigingsaanwinsten	6
- Nieuws vanuit de werkgroepen	7 t/m 9
- Enquêteverantwoording	10 t/m 11
- Twee adviserende stukken	12 t/m 17
- Ossendrecht in Oude Wegen II	18 t/m 23
- Lied van een Jonge Speelman	24 t/m 26
- Grondverkoop en "Borg" Arensma	27 t/m 35
- de "Melkweg" van Huijbergen II	36 t/m 39
- Remediën van een Huijbergse Dorpssmid III	40 t/m 46
- Weerspreuken II	47 t/m 50
- Gronden en Eigenaren te Woensdrecht II	51 t/m 72

SAMENSTELLING BESTUUR

Met ingang van 3 maart 1950 bestaat het bestuur uit de navolgende personen:

A.J. Pijnen, voorzitter

Huijbergseweg 51 Hoogerheide Telefoon 01646-2835.

L.F. v.d. Bergh, vice-voorzitter

Aviclandalaan 29 Hoogerheide Telefoon 01646-3339.

Chr. Suijkerbuijk, secretaris externe zaken

Putseweg 9 Hoogerheide Telefoon 01646-3262.

Mej. M. Bastiaanse, secretaresse interne zaken

Antwerpsestraat 47 Putte Telefoon 01645-2794.

A. Mattheussens, penningmeester

Aanwas 27, Ossendrecht.

Mevrouw C. Bolders-v. Dooren

Vogelzang 3, Ossendrecht.

Broeder A. Franken

O.L.W. ter Duinenlaan 194, Ossendrecht.

J. v. Loon

Kon. Wilhelminastraat 22, Ossendrecht Telefoon 01647-2732.

1 bestuurszetel staat tot nadere aankondiging nog open.

Het dagelijks bestuur bestaat uit voorzitter, secretariaat en penningmeester.

Nieuwe leden kunnen zich opgeven d.m.v. storting van de jaarcontributie ad. f 20,- t.m.v. Penningmeester "Het Zuidkwartier" bij de Rabobank te Ossendrecht no. 14 05 21 437, gironummer van de bank 1107397.

Zij ontvangen hiervoor tevens drie maal per jaar "Tijding", een tijdschrift, samengesteld en uitgegeven door de vereniging.

(Losse nummers zijn verkrijgbaar ad. f 5,- per stuk).

Inlichtingen betreffende het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij: Mej. M. Bastiaanse, secr. interne zaken,

Antwerpsestraat 47

Putte N.B. tel. 01645-2794 (na 18.00 uur).

De redactieraad van Tijding wordt gevormd door:

A.J. Pijnen, Huijbergseweg 51, Hoogerheide.

J. v. Elzacker, Verlengde Duinstraat 2, Hoogerheide.

Het redactieadres is: Huijbergseweg 51 te Hoogerheide.

Heemkundekring "Het Zuidkwartier"

Oggericht 27 maart 1977.

De Heemkundekring "Het Zuidkwartier" is een vereniging zonder winstgevende of politieke oogmerken.

Ze neemt t.o.v. alle instanties een neutrale houding aan.

Haar werkterrein omvat het grondgebied der Gemeenten Huijbergen, Ossendrecht, Putte en Woensdrecht.

Zij stelt zich met inachtneming van het bovenstaande ten doel:

- 1 Het bevorderen van de belangstelling op heemkundig gebied voor de omgeving door het geven van voorlichting, het organiseren van lezingen, cursussen, excursies, tentoonstellingen, en andere evenementen.
- 2 Het beoefenen en ter kennis brengen van de regionale geschiedenis, genealogie, antroponymie, topografie, toponymie, geologie, bodenkunde, waterhuishoudkunde en geomorfologie.
- 3 Het vastleggen van dialecten, al dan niet overgeleverde verhalen, rijmen, uitdrukkingen enzovoorts.
- 4 Het stimuleren tot het in stand houden van oude gebruiken, ambachten, en folkloristische activiteiten.
- 5 Het ijveren voor het behoud van waardevolle landschappen en bouwwerken, en cultuur-historische en heemkundig waardevolle zaken.
- 6 Het uitgeven van een periodiek aan haar leden, en andere voorkomende publicaties.
- 7 Alles te doen of te bevorderen wat in een heemkundig kader te plaatsen valt.

Leden/donateurs kunnen alle personen zijn die de jaarlijkse minimum bijdrage voldoen.

Zen en ander nader in statuten en reglementen omschreven.

Van De Redactie

Tijding 1980/II hebt u voor u.

Wij hopen dat hij u tijdig heeft bereikt.

Bij het verzamelen van de kopy is enige vertraging opgetreden omdat een medewerkster ziek is geworden.

Wij wensen haar van harte beterschap.

Door het hopelijk tijdelijk moeten ontberen van een vrij groot artikel, moest ter elfder ure, een ander worden samengesteld. Met dit artikel: "Verkoop van gronden en "Borg" Arensma te Putte", is in deze leemte voorzien.

Vervolgens treft u nog een aantal artikelen aan, deels nieuwe, deels vervolgaflleveringen. Verder hebben wij nog het genoegen u in '80/2 enige nieuwe rubrieken voor te stellen: een informatieve, en een variarubriek.

Al met al koesteren wij de hoop, dat '80/2 weer de nodige aandacht zal treffen.

A.J. Pijnen.

Nadruk, of overname van Tijding 1980/II of gedeelten daarvan in welke vorm dan ook zonder schriftelijke toestemming van het Bestuur en schrijvers der artikelen is verboden.

Het Zuidkwartier aanvaardt geen verantwoording aangaande de stijl en juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

Het Bestuur.

Varia rubriek

Met gemengde gevoelens zet ik, op verzoek van Fons (Pijnen) en Chris (Suikerbuyk), de eerste pennestreken voor deze rubriek op papier.

"Heemkundige" zijn, of Heemkunde een warm hart toedragen, zijn twee aparte zaken.

Kontakten leggen, adviezen verstrekken en Uw vragen over Heemkundige zaken trachten te beantwoorden, zijn het hoofddoel van deze rubriek. Heemkundigen onder U zullen mij hopelijk corrigeren bij ontsporingen. "We zoeken 't op" zal onze leidraad zijn. Twee edukatieve stukjes en twee vragen zijn de eerste stappen.

*Louis (van den Bergh)
Aviolandalaan 29
Hoogerheide.*

tel: 01646-3339.

VERNIGINGSAAFWINSTEN
=====

1. Geschiedkundige atlas van Noord-Brabant,
situatie 1795
2. Repertorium op de inventaris van het Archief van de
Raad en Rekenkamer van Bergen op Zoom in 5 delen.

Beide zijn na telefonische afspraak ter inzage,
Huybergseweg 51, Hoogerheide. Tel.: 01646-2895.

NIEUWS VANUIT DE WERKGROEPEN.

In april heeft het Bestuur met de Werkgroepen, in een ongedwongen sfeer overleg gepleegd.

Er is afgesproken dat de Werkgroepen, in de loop van dit jaar, zichzelf zouden presenteren.

Drie groepen gaven reeds hun eerste reactie:

WERKGROEP: Dialekten, oude verhalen en liederen etc.

Leden van de kring, voornamelijk uit Ossendrecht vormden de groep: "Dialekten, oude verhalen en liederen etc."

In het begin kwamen de leden van onze groep vrij regelmatig bijeen op de Volksabdij. Al in de eerste Tijding van voorjaar 1978 hebben we artikelen gepubliceerd, die door onze groep waren samengesteld en ook in de volgende uitgave verschenen stukjes van onze hand.

Al vrij gauw verplaatsten de samenkomsten zich naar de huiskamers van de leden, waar we het nuttige met het aangename proberen te verenigen. Tot op heden lukt ons dat wonderwel. Onze werkwijze heeft zich geleidelijk aan tot een vast patroon ontwikkeld.

Tijdens onze samenkomsten worden gezamenlijk enkele onderwerpen vastgesteld, zoals b.v. spreekwoorden en de weerspreuken, zoals verschenen in de laatste Tijding.

Het is de bedoeling, dat alle leden hierover thuis hun gedachten laten gaan en de "vondsten" noteren. In de volgende bijeenkomst worden de noteringen aan één lid doorgespeeld, die er een samenhangend geheel van maakt, dat in de Tijding kan worden geplaatst.

Een lid van onze groep maakt zich speciaal nuttig, door de melodie van de oude volksliederen op de notenbalk te zetten. We streven er naar om in iedere Tijding een oud lied, voorzien van de notentekst af te laten drukken.

Sinds kort gebruiken we op onze bijeenkomsten gedeeltelijk de tijd voor het aanleren van deze oude liederen.

In de toekomst willen we op de kringvergaderingen enkele liederen ten gehore brengen, als deze zang terminste in de smaak valt van de overige leden.

Ons groepje zou nog enkele goede zangers kunnen gebruiken. Vooral een paar herenstemmen zijn welkom. Onze bijeenkomsten vinden steeds in de namiddag plaats. Wilt u hieraan denken, als u zich als lid van het zanggroepje wilt melden?

U kunt zich opgeven bij:

Mevr. A. Hagens-Verbrugge,
O.L.Vr. Ter Duinenl.
Ossendrecht. Tel. 01647-2470.

Mevr. J. Kerstens-v. Dooren,
Wilgenlaan 6,
Ossendrecht. Tel. 01647-2779.

Mevr. C. Bolders-v. Dooren,
Vogelenzang 3,
Ossendrecht. Tel.: 01647-3572.

WERKGROEP: Archeologie (nieuw).

Een uitnodiging.

Enkele leden van onze heemkundekring willen hun schouders zetten onder een werkgroep Archeologie.

Wat is archeologie?

Archeologie heet officieel: De wetenschap der oudheid, welke o.m. omvat het doen van opgravingen en het bestuderen van vondsten o.a. daaruit. Zij zouden het liever willen noemen:
Zoeken naar het eigen, nog niet geheel bekende, verleden.

Wat wil deze archeologie-groep gaan doen?

Eerst zal de groep zich natuurlijk door middel van een leuke studie-methode kennis eigen maken over het hoe en wat van archeologie, onder andere door:

- streekmusea te bezoeken,
- reeds bestaande afgravingen waaruit vondsten zijn gedaan, aandoen om "ervaring" op te doen,
- kaarten en luchtfoto's bekijken en raadplegen,
- boeken lezen en naslaan,
- veldkundige mensen beluisteren,
- bouwputten "anders bezien".
- etc.....

Daarna

zullen wij plannen op kunnen gaan stellen om de dingen, die in onze ondoorzichtbare grondlagen haast wel zeker moeten zitten, beter te lokaliseren.

En dan

"recht de spade in de grond te zetten" om dan ook datgene wat er wordt verondersteld te zitten aan de buitenwereld te tonen.

NIEUW !!!

Als deze groep in de naaste toekomst tot actie overgaat, zal zij (haast wel) het eerste archeologische team zijn dat zich daadwerkelijk in deze omgeving manifesteert.

Kontaktadressen.

Hebt u ook belangstelling voor deze werkgroep, dan kunt u zich richten tot:

Rinus Schoonen,
Raadhuisstraat 120,
Hoogerheide. Tel. (01646)-2768, of

Kees Musters,
De Anjer 16,
Hoogerheide. Tel. (01646)-3963.

Horen ???

Horen zij nog van u vóór ingang van de heemkundekringvakantie?
Dan zorgen zij t.z.t. voor uw eerste informatiegegevens.

WERK GROEP: Heemschut.

Deze werkgroep, die de laatste tijd zeer veel aandacht besteedt aan de bescherming van onze "Brabantse Wal", zal in juni met de groep Archeologie overleggen over een voor beide vruchtbare samenwerkingsvorm. Hierover dus later nieuws.

WERK GROEPEN: Toponomie en Algemene geschiedenis.

Deze groepen zullen in het najaarsnummer hun presentatie geven.

ENQUÊTEVERANTWOORDING.

=====

De uitslag van de enquête kon vanwege plaatsgebrek niet in ons voorjaarsnummer.

Wij hopen dat we uw belangstelling niet te veel beproefd hebben.

A. Ruim dertig formulieren ingevuld retour, de meeste vanuit de dorpen uit het Zuidkwartier, enige uit Bergen op Zoom, Antwerpen, Wouw en Halsteren, maar ook onze leden op afstand gaven vanuit Wassenaar en Enschede respons.

B. De vragen werden als volgt beantwoord:

Vraag 1: Hoe lang bent U reeds lid van onze vereniging ?

Antw. 1: Tachtig procent schreven vanaf het begin, de overigen zijn in een later stadium lid geworden.

Vraag 2: Waarom bent U lid van onze vereniging geworden ?

Antw. 2: Representatief voor het totaal waren de volgende antwoorden:

- a) Interesse in regionale geschiedenis.
- b) Kennis van eigen woonplaats en streek.
- c) Stimulering heemkunde.
- d) Om het doel van de vereniging te steunen en om meer kennis op te doen van de geschiedenis van onze streek.

Vraag 3: Hoeveel keer per jaar bezoekt U onze lezingen, excursies en/of andere activiteiten ?

Antw. 3: Vrijwel alle antwoorden vermelden: zoveel mogelijk !

Vraag 4: Indien U nooit of bijna nooit gaat, wat is dan hiervan de reden ?

Antw. 4: Vraag door de meeste inzenders niet beantwoord. Enige antwoorden waren:

- a) Ongunstig tijdstip.
- b) Andere (zondag)verplichtingen.

Vraag 5: Het plannen van avonden voor verenigingsactiviteiten is altijd moeilijk. Welke avonden zou U in de toekomst prefereren of schikt U de zondagmorgen het meest ?

Antw. 5: In procenten: 60% - zondagochtend,
20% - vrijdag- of dinsdagavond,
20% - geen voorkeur of andere dagen.

Vraag 6: Welke suggesties hebt U zowel voor wat betreft de sprekers, als de onderwerpen van de spreekbeurt ?

Antw. 6: De suggesties:

- a) Meer folkloristisch (gezellig) gerichte activiteiten.
- b) Het liefst over dingen uit de nabije omtrek, oude gebruiken en gewoontes.
- c) Onderwerpen, welke van belang kunnen zijn voor nieuwe ontdekkingen over onze streekgeschiedenis.
- d) Heemkunde en ontspanning combineren (Brabantse dag).
- e) Een geoloog laten spreken over het ontstaan van de Brabantse rug (wal).
- f) Een botanicus over de gevarieerde begroeiing.
- g) De vroegere pottenbakkerijen (Hr. Louis Weys).
- h) Geschiedenis van een familie, tevens te benutten om onze leden aan te geven hoe een stamboom-onderzoek kan plaatsvinden.
- i) De betrokkenheid van onze dorpen bij de geschiedenis.
- j) Lezing over de schrijfwijze uit de tijd van de ganzeveer.

Vraag 7: Wat is Uw mening over de activiteiten, welke de afgelopen jaren zijn gehouden ?

Antw. 7: Voor 90% was het volgende antwoord representatief:

- Naar mijn mening goed. Er zouden wat meer mensen op de bijeenkomsten moeten komen, want wat door sprekers als van Ham, Pirenne en Dr. Knitel werd verteld, was telkens weer bijzonder belangwekkend. Edoch, te denken geven enige antwoorden in de sfeer van: iets meer naar gewone mensen toe, meer ontspannend en gezellig.

Vraag 8: Naar welke heemkundige ontwerpen gaat speciaal Uw aandacht uit ? Hebben deze volgens U genoeg aandacht binnen de vereniging ?

Antw. 8: a) Alle heemkundige onderwerpen over deze streek.
b) Topografie. h) Dialekt.
c) Algemene geschiedenis. i) Oude ambachten.
d) Sagen. j) Straatnamen.
e) Volksverhalen. k) Genealogie.
f) Volksmuziek. l) Bodemonderzoek/
g) Volksvermaak. Opgravingen.

Vraag 9: Voldoet de inhoud van ons tijdschrift "Tijding" aan Uw verwachtingen ?

Vraag 10: Vindt U het niveau van het tijdschrift voldoende ?

Antw. 9+10: Op beide vragen was antwoord eensgezind "Ja".

Vraag 11: Bent U bereid na overleg met onze redactie medewerking te verlenen door het schrijven van één of meer artikelen ?

Vraag 12: Bent U bereid om actief mee te gaan werken in verenigingsverband en eventueel zelf initiatieven te ontplooiën ?

Antw. 11+12: 80% van de antwoorden gaf "nee" aan, met als algemene reden "geen tijd".

De overigen zijn bereid om medewerking te verlenen (het bestuur zal deze leden persoonlijk benaderen).

DE BELANGRIJKSTE ALGEMENE OPMERKINGEN:

- a. Proberen om "eigen home" te krijgen en/of streekmuseum in te richten.
- b. Opmerkingen ten aanzien van het lidmaatschap.
(Deze gegevens zullen in het huishoudelijk reglement nader omschreven worden).
- c. Opmerkingen ten aanzien van introducees, (zie noot bij b).
- d. Vermelding in Tijding van nieuwe leden (zal als volgt gebeuren:
1e Tijding van het jaar vermelden van totale ledenbestand;
in de overige, de bijkomende leden).

Het bestuur dankt tenslotte iedere inzender voor de verstrekte informatie en hoopt er op het gepaste ogenblik de door U gedachte uitwerking aan te mogen geven.

TWEE ADVISSERENDE STUKKEN

Genealogie

De leden welke met een stamboomonderzoek bezig zijn, of plannen daartoe hebben, wil ik 't advies geven om het Centraal Bureau voor Genealogie eens te bezoeken. Het adres is: Nassaulaan 18, Den Haag.

Zij schrijven o.a. in hun brochure, dat; Ieder onderzoek naar de geschiedenis van een familie thuis, en in eigen kring begint. Het stap voor stap, generatie voor generatie terugwerken van het heden naar het verleden is een boeiende bezigheid. Hiertoe bezit het bureau een uitgebreide informatie.

Documentatie

De in familie-kring verzamelde gegevens kunnen worden geverifieerd en in de meeste gevallen belangrijk aangevuld aan de hand van onze documentatie-verzamelingen. Vooral met behulp van de onder 1, 2 en 3 genoemde collecties is het vaak mogelijk om de periode van 1892 (of 1902) tot heden te overbruggen. Het tijdrovende en kostbare inlichtingen vragen uit de bevolkingsregisters en de Burgerlijke Stand kan daardoor worden beperkt.

1. Persoonskaarten van overledenen

In de jaren 1938 en 1939 werd in Nederland een nieuw systeem ingevoerd voor de bevolkingsregisters van alle gemeenten: het persoonskaartensysteem.

De persoonskaarten van diegenen die sindsdien, terwijl zij in een bevolkingsregister in Nederland waren opgenomen, komen te overlijden zijn in beheer bij het Centraal Bureau voor Genealogie.

Ieder jaar omstreeks juni ontvangen wij van het Centraal Bureau voor Statistiek, dat dan de statistische gegevens heeft verwerkt, de persoonskaarten (PK's) van de gedurende het voorgaande jaar overleden personen.

Deze collectie omvat nu al gegevens over meer dan een volledige generatie Nederlanders en in Nederland gevestigde vreemdelingen op naar schatting zo'n 5 miljoen kaarten.

De oudste gegevens gaan in vele gevallen tot vroeg in de 19e eeuw terug. De PK's mogen niet ter inzage worden gegeven. Uittreksels worden op schriftelijk verzoek verstrekt tegen betaling van f 1,25 per uittreksel. (Tarief vastgesteld door de Minister van Binnenlandse Zaken.)

2. Familie-annonces

Deze rijke bron van genealogische gegevens bestaat uit enige tientallen miljoenen advertenties uit dag- en weekbladen sinds 1795 tot heden. Behalve aankondigingen van geboorte, huwelijk en overlijden vindt men veelal ook bekendmakingen betreffende faillissementen, oprichting en liquidatie van firma's, oproeping van erfgenamen, enz. Aanvulling geschiedt dagelijks. Van de Rijksvoorlichtingsdienst ontvangen wij knipsels uit de landelijke dagbladen, terwijl tientallen Vrienden ons regelmatig de advertenties uit streek- en plaatselijke bladen toezenden.

De collectie is op familienamen gerangschikt en bij veel voorkomende namen, in perioden onderverdeeld.

3. Bidprentjes

Voor rooms-katholieke families is deze verzameling, die ongeveer 1 miljoen bidprentjes bevat (omstr. 1795 tot heden), van belang.

Behalve de sterfdatum worden in de regel ook geboorteplaats en datum op de prentjes vermeld.

Verder bezitten zij o.m. een bibliotheek, dossiers betreffende meer dan 40.000 families, gedenkboeken, geschiedkundige werken etc.

'n Idee voor 'n vakantiedag? De studiezaal is geopend:

- maandag tot en met vrijdag van 9.30 tot 12.30 en van 14.00 tot 16.00 uur. (Wie vóór de middag aanwezig is kan desgewenst blijven doorwerken, tussen 12.30 en 14.00 uur worden echter geen stukken verstrekt).
- dinsdagavond van 19.30 tot 21.30 uur.
- zaterdag van 9.00 tot 13.00 uur (behalve tussen 1 juli en 15 augustus).

De stukken die men op dinsdagavond of zaterdag wenst te raadplegen moeten vóór 12.00 uur op dinsdag of vrijdag worden aangevraagd, bij voorkeur schriftelijk.

Regionale geschiedenis

In uitgave 1 van de 27e jaargang, ja u leest het goed, "zevenentwintig", van de heemkundekring "Onsenoort" Nieuwkuijk, lezen wij een instructief artikel van P. Tarcus van Schijndel wat we met zijn toestemming gaarne willen plaatsen.

HOE ONDERZOEKT MEN DE GESCHIEDENIS VAN EEN DORP

Bewoning

Denk niet dat uw dorp of gemeente vroeger het centrum van de wereld was. Weinig dorpen hebben vroeger een rol gespeeld. Zoals onze hedendaagse gemeenten, leefden zij mede met de omringende streken, maakten deel uit van een administratieve omschrijving. En daarom, indien ge het verleden van uw dorp wilt begrijpen, moet ge ook iets afweten van wat er in de omliggende streek bestond en voorviel. Hoe was het dorp bewoond, welke waren de dichtstbewoonde delen? Heeft het centrum zich niet verplaatst? Daarover is veel te halen uit de leenboeken of kadastrale beschrijvingen van al de stukken land van een dorp, van de polder, of van het kerkbezit. De parochietekeningen geven een echte kroniek van wat er in de parochie is voorgevallen, maar ze beginnen gewoonlijk eerst in de XVIIIe eeuw.

Welke waren de bestaansmiddelen van de inwoners? Daarover zijn veel inlichtingen te vinden in de fiscale dokumenten: namelijk de rekeningen en vooral de belastingrollen. Over het dagelijks leven is nog een en ander te halen uit de oude strafregisters, voor zover die bewaard zijn. En hier moet ik uw aandacht vestigen op een zeer belangrijke zaak. De geschiedenis houdt niet op met de Franse Omwenteling - de eerste wereldoorlog enz. Is het niet opvallend dat wij toch zo weinig weten over de XIXe eeuw, waarin het begin valt van de snelle evolutie, die op alle gebieden zeer grote verbeteringen heeft gebracht en die nog altijd voortduurt. Hoe is uw gemeente geëvolueerd in de XIXe eeuw en zelfs in de XXe? Wat was de aangroei van de bevolking (volkstelling om het jaar en om de tien jaar)? Ontstonden er nieuwe wijken? Zijn er nieuwe nijverheden opgekomen? Wat is er te vinden over nieuwe wegen, bestrating, spoor en buurtspoorwegen, gas en electriciteit, waterleiding, mechanisatie van nijverheid en landbouw?

Wat weten wij van de voornaamste families in ons dorp? Wat deden zij? Wanneer kwam er een notaris, een geneesheer en zelfs een vroedvrouw?

Met de geschiedenis van de vooraanstaande families gaat meestal de dorpspolitiek samen. Daarover is wel iets te vinden. Familiale kronieken en aantekeningen zijn een rijke bron, niet alleen van de geschiedenis van de families, maar ook van het dorp. Voor dit alles zijn de bijzonderste bronnen de gemeentearchieven. Ik verwijs hier naar de processen-verbaal van de gemeenteraad en vooral naar de registers van uitgaande briefwisseling van het gemeentebestuur, waar, tot 1860-1870, al de uitgaande brieven letterlijk werden overgeschreven. De bevolkingsregisters en de dossiers van het gemeentebestuur zijn rijke bronnen van inlichtingen.

Geloof

We moeten ook nog even handelen over de kerkelijke geschiedenis. De plaatselijke vorsers geven ons meestal de bouw en de opeenvolgende verbouwingen van de kerk, alsook de lijst van de pastoors en predikanten. Het ware wel interessant op te tekenen wat men kan vinden over de geestelijken, van waar en uit welk milieu zij stammen. Maar daarmee weten wij nog niets over het kerkelijke leven van de inwoners, wat zeker het belangrijkste is. Wanneer men op de pastorie de registers terugvindt van hetgeen vroeger 's zondags op de kansel werd medegedeeld, dan treft men reeds een belangrijke bron aan voor de kennis van het kerkelijke leven.

Landbouw

Een ander interessant onderwerp voor de plaatselijke historici is de geschiedenis van de landbouw. Welke toelaten komen er in uw gemeente voor? Wanneer zijn nieuwe planten opgekomen: aardappelen, koolzaad, tabak? Welke uitbreiding namen deze teelten? Denken we aan de wisselbouw. Eerst het drieslagstelsel, waarbij op één zelfde stuk land: het eerste jaar wintergraan werd gezaaid, het tweede jaar zomergraan of peulvruchten, terwijl het stuk het derde jaar bleef braakliggen om te rusten. Het onkruid dat er toen op groeide, diende tot weide voor het vee, vooral de schapen. Hoe dikwijls werd het land omgeploegd voor iedere teelt? Men beschikte toen slechts over de mest die de hoeve zelf voortbracht en die onvoldoende was om geheel de oppervlakte van het landbouwtland te bemesten. Later, toen men over mest ging beschikken, is men overgegaan tot het zesslagstelsel, om zelfs tot het negenslagstelsel heeft voorgoed de duur van de landbouwpachten op negen jaar gebracht. En dit niet zozeer uit oorzaak van de vruchtenopvolging, maar om reden van het behoefte van de kanthagen, dat negen jaar nodig had om volgroeid te zijn. De middeleeuwse en latere landbouwbedrijven moesten ook zorgen voor brandstof, zowel voor de verwarming als voor het bereiden van de maaltijden en van het veevoeder en voor het bakken van het brood. Daartoe waren de smalle akkers bezoomd met kanthagen van tallehout. Wanneer het hakhout een zekere hoogte had, nam het te veel zon af van het land, om de vruchten tot volle wasdom te laten komen. Dit is de reden waarom in het negenslagstelsel slechts de eerste vier jaren na de bouw van de kanthagen vruchten werden gekweekt, de vijf volgende jaren werd het land veranderd in dries of weiden. Na het houwen van het tallehout, werd de weide gebroken en veranderd in bouwland. De vruchtenopvolging was dan zomergraan voor het eerste jaar, het tweede jaar wintergraan, het derde jaar stoppelmoren (rapen), het vierde jaar zomergraan, vlas of andere handelsgewassen. De vijf volgende jaren werd het land veranderd in een kunstmatige weide. Daarover is veel te vinden in oude pachtbrieven, die vooral be waard zijn in de archieven van geestelijke instellingen.

Alles wat men vindt over het aantal stuks vee is belangrijk en hierover kan het een en ander gevonden worden in de staten van goed der landelijke sterfhuizen.

Handel

Hoe hebben zich handel en nijverheid ontwikkeld? Hier denk ik aan de talrijke goed voorziene winkels, die nu tot in de kleine gehuchten te vinden zijn. In de hoge middeleeuwen reisde de verbruiker naar de verbruikswaaren, nu komt de koopwaar naar de verbruiker, omdat er goede wegen bestaan en iedereen over geld beschikt. Wat de plaatselijke historici niet uit het oog mogen verliezen zijn de statistische gegevens, die hier en daar in de archieven te vinden zijn, namelijk de bevolkingsregisters, de landbouwtellingen, de kiezerslijsten. Daaruit kan veel gehaald worden om de evolutie van de gemeente beter te begrijpen. Dit veronderstelt echter een tamelijk vervelend werk, maar het levert precieze gegevens op, en deze zijn altijd kostbaar en blijven hun waarde behouden.

Onderwijs

In onze dagen wordt er oneindig veel gedaan voor de uitbreiding van het onderwijs van hoog tot laag. Nog in het begin van onze eeuw werd ons land gerekend onder de achterlijke landen van West-Europa, wat het onderwijs betreft. Voor de eerste wereldoorlog gebeurde het in de zomer, dat een groot deel van de ingeschreven leerlingen ontbraken, omdat zij op het veld moesten helpen. Regelmatig bleven leerlingen één of meer dagen afwezig als ze thuis nodig waren. En iedere voormiddag rond elf uur vertrokken talrijke jongens, die het eten gingen wegbrengen naar hun vader die buiten huis werkte. Daaruit kunt u besluiten hoe het met het onderwijs gesteld was. Voor deze onregelmatige leerlingen werden in de winteravonden driemaal in de week avondlessen gegeven, om aan de oudere jongens toch wat lezen, schrijven en rekenen bij te brengen. Wie over de geschiedenis van het onderwijs op zijn gemeente wil handelen, moet niet alleen de geschiedenis van het schoolgebouw, alsook de lijst van opeenvolgende onderwijzers zoeken. Hij moet ook alle inlichtingen verzamelen over het aantal opgeletterden, de leermethoden, de leerboeken enz. Hier is het kleinste detail kostbaar. Op de gemeentearchieven bestaan afzonderlijke rekeningen voor de scholen met lijsten van de leerlingen, omdat sedert de wet op het lager onderwijs van 1842 de arme kinderen, die wilden leren kosteloos onderwijs genoten.

Vervoer

Het dorp stond niet alleen, maar was verbonden met de buitenwereld door wegen. Aan de geschiedenis en de evolutie van de wegen en van de vervoermiddelen werd tot nog toe weinig aandacht geschonken. De eerste steenwegen in ons land, die de grote centra verbonden, dateren uit de XVIIIe eeuw; al de overige wegen bleven nog lange tijd aardewegen. De mensen reisden toen veel minder dan nu en voor de gewone man bleven de voeten het enige vervoermiddel. Het onderhoud van de aardewegen was zeer oppervlakkig, zelfs dit van de heerwegen, die geen militaire heerstraten waren, maar wegen van de vorst of rijksbanen. Het onderhoud van de plaatselijke wegen viel ten laste van de aanpalende bewoners, waarvan ieder verantwoordelijk was voor de helft van de weg, die langs zijn grond liep. Ieder jaar, tot rond 1850, werden straatschouwingen gehouden, om de toestand der wegen na te gaan. Hier is nog een en ander te vinden. Wij mogen ons echter niet inbeelden dat het vervoer op de grote aardewegen niet vlot ging, alhoewel het onderhoud ervan meestal bestond in het opvullen van de kuilen. Op de grote wegen, voordat zij tot steenwegen werden omgevormd, deed een rijtuig, vanaf de XVIe eeuw, acht kilometer per uur.

Wanneer zij tot steenweg waren omgevormd, deed men er negen kilometer per uur. Deze betrekkelijke snelheid kon bereikt worden omdat al de wegen een gelijke asbreedte hadden; zij liepen dus in de karresporen. Slechts bij een kruising met een ander voertuig, moest van het karrespoor afgeweken worden. Deze aardewegen geleken dus enigszins op de oudste spoorwegen, waarvan de wagens voorzien waren van gewone wielen, die liepen in ijzeren sporen. Deze hadden een U-vorm. Wanneer de eerste ijzer- of spoorwegen opkwamen, noemde men ze ijzeren spoorwegen. Al de gegevens die ge kunt vinden over aanleg van bestratingen, spoorwegen en buurtspoorwegen zijn zeer belangrijk. Welke invloed hebben deze nieuwe wegen gehad op de evolutie van de gemeente? Ik verwijs hier naar de nieuwe wijken, de nieuwe nijverheden en de werklieden die buiten hun gemeente gingen werken. De opkomst van het rijwiel, van de auto en de autobussen werd nog nooit grondig nagegaan. Ook de oude vervoermiddelen mag men niet vergeten. Naast de landwegen zijn ook de waterwegen zeer belangrijk voor het vervoer, niet alleen van de goederen, maar ook van de personen. Ook de kleinere waterlopen werden vroeger gebruikt, omdat het vervoer er veel gemakkelijker was dan langs de aardewegen. Vroeger immers waren bijna alle waterwegen tezelfdertijd ook afwateringswegen en scheepvaartwegen.

De armen

En nu iets over het armenwezen. Daarover is zeer veel te vinden in de gemeentelijke archieven. Naast de jaarlijkse rekeningen van het armenbestuur vindt men er ook registers van steunverlening, waaruit veel te halen is over bestendige en tijdelijke ondersteunden. Hoe ongelukkig was toen het lot van arme bejaarden en arme wezen. Voor het pauperisme in onze streken zijn er twee perioden die zeer zwaar geweest zijn, namelijk het hongerjaar 1817 en de latere hongerjaren 1843-1849, toen de aardappelziekten en de mislukte oogsten veel lijden brachten vooral aan onze buitenbevolking.

Slotopmerkingen

Wat de plaatselijke historici vooral zoeken is het kader waarin onze voorouders leefden, maar hoe zij in dit kader leefden, zoeken wij gewoonlijk niet en nochtans is dit het meest interessante, maar ook het moeilijkste. Maar het loont zeker de moeite. Een voorbeeld zal dit duidelijk maken.

Moesten wij de geschiedenis van onze huidige tijd allen schrijven met de wetten en de reglementen door de overheid uitgevaardigd, dan zouden wij slechts een levenloos kader hebben van onze tijd. Veel interessanter is de toepassing van deze wetten en reglementen: hoe ze half of niet nageleefd worden enz. Dat is levende geschiedenis.

En nu nog een laatste aanbeveling aan de liefhebbers van plaatselijke geschiedenis. Wees voorzichtig met de middeleeuwen. De toestanden in deze vroege tijden zijn zeer moeilijk te begrijpen en een groot deel van de bronnen zijn in het latijn gesteld.

Nu moet ik nog iets zeggen over de folklore, die een rijke bron is om het dagelijks leven van onze voorouders te begrijpen. Daarom zijn de verhalen over het volksleven en het dorpsleven en over enkele vroegere typen uit een dorp, zoals men die soms vindt in een plaatselijk tijdschrift van heemkunde, zeer leerzaam. Voegen we eraan toe de folkloristische studiën over oude ambachten, oude meubels en gerei en oude gebruiken. Dit alles brengt zijn deel bij om het verleden van ons gewest beter te bevatten. Onze geweldige vooruitstrevende tijd komt voort uit dit nog zo nabije verleden, waarop de meeste van onze tijdgenoten met medelijdende spot neerzien.

En toch.... spruiten wij er uit voort. En hoe staat het met de studie van de ontspanning in vroeger tijden? Tot voor 75 jaar zaten de mensen om zo te zeggen vast op hun dorp, omdat er geen verkeeremiddelen bestonden die de verplaatsingen gemakkelijk maakten. Wat hadden deze mensen voor ontspanning? Ik denk bijvoorbeeld de hand- en kruisboogverenigingen, de gilden enz.

Ik heb nu een en ander verteld over bronnen van heemkunde, maar vooral de- sideratie voorgelegd. Mijn voorliefde is gegaan eerst naar de plaatselijke toestanden en daarna naar het dagelijks leven van onze voorouders, met hun licht- en schaduwzijde.

Dit is geen "geleerde" geschiedenis, maar levende geschiedenis. Ook in de wetenschap is men het nut beginnen in te zien van de studies over het dagelijks leven.

Ik hoop, dat ik hiermede op enkele nieuwe aspecten van de heemkunde heb kunnen wijzen.

Pater Tarcus van Schijndel.

Na twee adviserende stukken, twee vragen.

- o Welke leden willen voor onze najaarsuitgave een artikel maken over waterputten, gaarne met foto's, afmetingen, diepte, putmethode en bouwwijze.*
- o Welke leden willen een artikel of artikelreeks maken over onze verdwenen of verdwijnende pannen- en /of steenfabrieken.*

Om combinaties te kunnen vormen, verzoek ik U zich op te geven bij het bestuur.

OSSENDRECHT IN OUDE WEGEN II.

Vervolg van Tijding 1980 no. 1: We ontlene onze gegevens o.m. aan de kaart van Ossendrecht en Hoogerheide getekend door D.M. Hattinga d.d. 1746. Kaarten van de bekende landmetersfamilie de gebroeders Petrus Josephus Adan en Henri Adan respectievelijk d.d. 1741 en de kaart d.d. 1761 behorende bij het chijsregister van Ossendrecht.

De eerste kadastrale kaarten van het kadaster te Breda d.d. 1825. De facsimile topografische kaart van de topografische dienst te Delft verkend in 1836 en 1856 gegraveerd op het topografisch bureau in 1863.

De kaarten behorende bij de wegenlegger van 1905 en 1947 van de gemeente Ossendrecht. Ter verduidelijking is een kaartje van de plattegrond van de gemeente Ossendrecht bijgevoegd, met de situatie van de wegen en straten zoals de wegenlegger der gemeente in 1947 aangaf.

CALFVEN

No. 11 op het kaartje, loopt van de grens met Hoogerheide tot aan de Aarwas. Het woord Calfven wordt op verschillende manieren gespeld:

1 Calfven, de tegenwoordige schrijfwijze.

2 Calfen, in een akte uit 1726 (zie bijlage): " Calfensestraat " 1).

3 Calfon, op twee verschillende kaarten van Hattinga uit 1746: " Leen van Calfon ".

Alle drie de benamingen zullen bij de poging tot naamsverklaring aan de orde komen.

Wanneer we uitgaan van de spelling Calfven dan lijkt het woord een samenstelling te zijn van "calf" (=kalf) en "ven" en kunnen we denken aan een vennetje waar kalveren dronken of in de omgeving weidden. Ongeveer 40 jaar geleden was er terplaatse inderdaad een drinkput voor het vee waarop men wel schaatste, zo'n put of ven kan zeer oud zijn en dat moet ook wel wil deze verklaring van toepassing zijn, want de Heerlijkheid Calf(v)en wordt al in 1462 genoemd 2).

Foch bevredigt deze verklaring niet helemaal, want door de bevolking wordt het woord uitgesproken als Calfvén, dus met de nadruk op ven, terwijl bij vergelijkbare namen als Wasseven, Bloempjes ven, Meéven, de klemtoon steeds op het eerste deel van het woord ligt. We moeten ons dus afvragen of er werkelijk van een ven sprake is. Mogelijk hebben we te maken met de nevenvorm "veen" verkeert uitgesproken. Daarvoor pleit het feit dat uit gegevens van oudere bewoners is komen vast te staan dat o.m. tijdens Wereldoorlog I en waarschijnlijk ook eerder, ter plaatse veen (turf) gestoken is; er was dus, ook in veel oudere tijden, een veenlaag aanwezig. Maar dan zal "calf" wel niet op het dier kalf slaan. Waarop dan wel?

Wanneer we de situatie bekijken, en ter plaatse en op oude kaarten, dan valt op dat de Brabantse Wal daar vrij sterk landinwaarts buigt en naast vlakke gedeelten soms erg steile kanten kent; het maakt de indruk als of de zee, in de tijd dat de polder nog water was, daar de wal sterk heeft aangevreten of, om het met andere woorden te zeggen: heeft doen afkalven!

Een aardige veronderstelling: Calfven: het afgekalfde veengebied. Maar de akte uit 1726 vermeldt Calfen en de kaarten van Hattinga uit 1746 Calfon, dus steeds zonder v. Natuurlijk is het mogelijk dat we hier met de geschreven uitspraakvorm te doen hebben, de "v" wordt niet gehoord dus ook maar niet geschreven. Dat zou voor de schrijfwijze in de akte best aan te nemen zijn, maar het gaat moeilijker op voor de vorm met duidelijk "o" op de kaarten van Hattinga. Leen van Calfon staat er tweemaal en we kunnen ons afvragen of Calfon misschien de naam van een persoon is. Dan ziet het woord er uit als een Franse naam "Calfon" met de klemtoon op het laatstedeel van het woord!

De raadselachtige klemtoon van het hedendaagse Calfven zou hier mee verklaard zijn. Het is bekend dat bij verbastering van een woord de klemtoon zich beter handhaaft dan de klinkers en medeklinkers. Bij het "Calfen" in de akte zou dan de oorspronkelijke "o" afgezwakt zijn tot e, wat wel vaker voorkomt (avond-avond).

Als deze veronderstelling juist is zou dus de naam van de weg teruggaan op de naam van de persoon aan wie het gebied waar de weg doorloopt in oude tijden als leen geschonken werd, of wel op de naam van degene die het leen aan iemand schonk.

Nader onderzoek is hier zeker nodig, maar hiervoor ontbreekt ons momenteel de tijd. We hopen hier later nog op terug te komen.

N.B. Een aardige bijzonderheid is misschien nog dat H.M. Koningin Wilhelmina tijdens de 1e wereldoorlog de op Calfven aanwezige verdedigingswerken bezocht heeft.

- 1) Gemeente archief Bergen op Zoom Raad en Rekenkamer, inventaris no. 2582.
- 2) Inventaris van de archieven van de Raad en Rekenkamer van de Markiezen van Bergen op Zoom door W.A. van Ham blz. 75 en 76 's-Hertogenbosch 1980.

DE CALFVENSEWEG

No. 12 op het kaartje, loopt van Calfven tot aan de Schenkeldijk; vroeger liep hij niet zo ver door, maar eindigde in een gebied met enkele kreken. Vroeger vormde de weg de scheiding tussen het gebied Calfven en de Heerlijkheid Ossendrecht, wat duidelijk te zien is op de kaart van Hattinga uit 1746.

DE DENNENLAAN

No. 13 op het kaartje, loopt van wat nu de Duinstraat is tot wat in 1947 een karrespoor was en nu de Eikenlaan is. Vroeger heette dit gedeelte de Slingerstraat, die strekte zich nog veel verder uit, namelijk over een gedeelte wat nu de Duinstraat is en de tegenwoordige Slingerstraat. Het hele stuk kronkelt erg dus de naam Slingerstraat van slingeren ligt voor de hand. Op de kaart van Hattinga d.d. 1746 is nog niets van deze weg te zien, er is ook nog geen bebouwing ter plaatse. De naam Dennenlaan is nieuw, de straat maakt deel uit van een bouwplan met boomnamen als straatnaam.

DE DODENWEG

No. 14 op het kaartje, loopt van de Oudendijk naar de Calfvenseweg. Vroeger liep de weg waarschijnlijk in het gebied waar nu de Calfvenseweg is dood. Op de kaart van Hattinga lopen er in dit gebied namelijk drie kreken en de Calfvenseweg loopt nog niet door tot aan de Schenkeldijk, maar eindigt bij de eerste kreek. Het is dus waarschijnlijk dat de Dodenweg (die kaarsrecht is) van de Oudendijk recht in de nieuwe polder is getrokken en oorspronkelijk dood liep; vandaar de naam Dodenweg. Dood kennen we ook in de betekenis van saai, weinig levendig wat voor zo'n kaarsrechte weg ook erg toepasselijk is. Het gebied is in 1685 ingepolderd. De weg staat al op de kaart van Hattinga d.d. 1746.

DE DOKTERSSTRAAT

No. 15 op het kaartje, loopt vanaf de Dorpsstraat in N.W. richting tot aan het terrein van de Waterleiding Maatschappij.

Compareerde voor Drost en Schepenen,
Versterlykheit van offendrecht van Hoogh Welgebore-
Heer (Arneis van Aerssen, Heer van Hogebruggen),
Offendrecht, meteren, Triangel etc. Ontfanger ijene-
raal van Holland en Westvriesland, ende Verklaarde
op Chynse iijt begoren aan Pieter Smits de welke
althier mede compareerde en verklaarde op Chynse
te accepteerem een huyske met een agter huyske -
met een hof en een parceel Lacijsant daar oost, -
waerts aangelagen, sijnde op der Heere Lambert
genombrout met no. 66. te Sarnem groot onge-
maar vijf hondert roeden, belent oost Willems
Dieken met twee parcellen erfpaag lant van den
Hoogh Welgeb. Heer voort, West de heere stract
genaamt de Calferse Straat, noorde de weduwe
van Claes Gaverdt en het Schape dreeffe van den
Hoogh welgeb. Heer, sijnde een bruysk weegje en de
Heer ferleman, sijnde het voorn. parceel den Hoogh
Welgeb. Heer aangekomen bij publyque diffractie
verde lasten, en tot behoudenis van sijn Speciale
Hypoteecq. ter Somme van twee hondert guldens
Capitaal met de verlorpe interest van dien volgend
coep Conditie in dato den 24 Decemb. 1726. en all
woord in aanvaart bij Pieter Smits;

Vroeger was het een padje van de Dorpsstraat tot aan de Pottenbergen en met een zijwegje kon men in de Schapendreef komen. In 1912 vestigde zich dokter Van der Lek in dit straatje die in 1925 opgevolgd werd door dokter C. Franken tot 1930. Toen kwam dokter Edixhoven sr. die in 1967 door zijn zoon werd opgevolgd. Hierdoor is de naam Dokterstraat ontstaan. Er was nauwelijks bebouwing omstreeks 1900. Behalve de dokter heeft ook de veldwachter (de Garde) Dingemans er gewoond, later opgevolgd door Fortuin men had het ook het Veldwachterstraatje kunnen noemen, maar de dokter was kennelijk belangrijker, en terecht, zeker nu er in 1980 een nieuw medisch centrum is gebouwd.

DE DORPSSTRAAT

No. 16 op het kaartje, loopt van de Burgemeester Voetenstraat tot aan de Markt. Dit gedeelte is van oudsher de kern van het dorp geweest, wat blijkt uit de aanwezigheid van de R.K. kerk en de Protestantse kerk. In later tijden werden hier ook de school en het gemeente huis gevestigd. Ook de bekende "Prinses Paulientje" heeft daar gewoond. Zie no. 2/ 1979 van Tijding.

DE BUINSTRAAT

No. 17 op het kaartje, loopt van de Onze Lieve Vrouw ter Duinenlaan tot aan de Lievevrouwestraat. Op de kaart van 1947 staat alleen het meest noordelijke en het meest zuidelijke stukje, vrij recent is deze straat doorgetrokken. Hij ontleent zijn naam aan het duingebied waar hij langs loopt, dat nu met huizen is volgebouwd. Het meest noordelijke gedeelte maakte deel uit van de reeds eerder genoemde Slingerstraat zie bij Dennenlaan. De officiële naam is na 1960 gegeven.

DE DWARSSTRAAT

No. 18 op het kaartje, loopt van de Lievevrouwestraat tot aan de Molendreef. Op de kaarten van Hattinga en van Adan komt hij nog niet voor. Deze weg werd vroeger het Hoefke genoemd, een naam die nu gegeven is aan een nieuwbouwplan dat ruim honderd meter westelijker van ligt, Schönfeld verklaart het toponiem hoefke als volgt. Hoeve, een stuk land van een bepaalde grootte, wordt oudtijds veel als landvaat (vaak=16 morgen) gebruikt; b.v. het is de eerheid waarop de indeling van het grondbezit berust; b.v. 6 hoeven bosch, gelegen int achterslach (Renen, 1434). Het is moeilijk te zeggen, of de veldnaam de Hoeve, de Hoef hier vandaan stamt dan wel aan de thans gewone betekenis van hoeve "boerenplaats" ontleend is. 1). Het is dus mogelijk dat het hoefke zijn naam ontleent heeft aan het gebied waar de weg doorloopt temeer daar er voor zover bekend nog nooit een gebouw gestaan heeft. In de wegenlegger van 1947 was de weg nog onverhard.

1) M.Schönfeld Veldnamen in Nederland 1949 blz. 89.

DE RIJKELIJF

No. 19 op het kaartje, loopt van de Lotysstraat tot aan de Kerkstraat. Costelijk erven ligt het hofje vandaan dat de naam in de volksmond "Kerchofpadje" luiet. Westelijk van de straat ligt een parkachtig terrein waarop vroeger (in de 19e eeuw tot in het begin van de 20e eeuw) een herenhuis met een tuinhuisje gestaan heeft, bewoond door de familie Coveliers; dit buitenhuis heette het Rijkshof.

De bekende Kaatje Dierkx - Zuster Marie Adolphine ging in 1863 in dienstbetrekking bij Madame Couvellers op het Eikelhof. Op het ogenblik staan er nog oude eiken, een reden, temeer om de straat Eikelhof te noemen. Het terrein was later in bezit van de familie Adan die het in de jaren dertig verkocht t.b.v. het meisjes jeugdwerk van kapelaan Wijnen.

HAGELAND

No. 20 op het kaartje, loopt van de kruising Molenzstraat Bevrijdingstraat (1: beeldje) tot aan de Middelstraat. Op de kaart van Hattinga d.d. 1746 heet dit stuk weg de Oostheij.

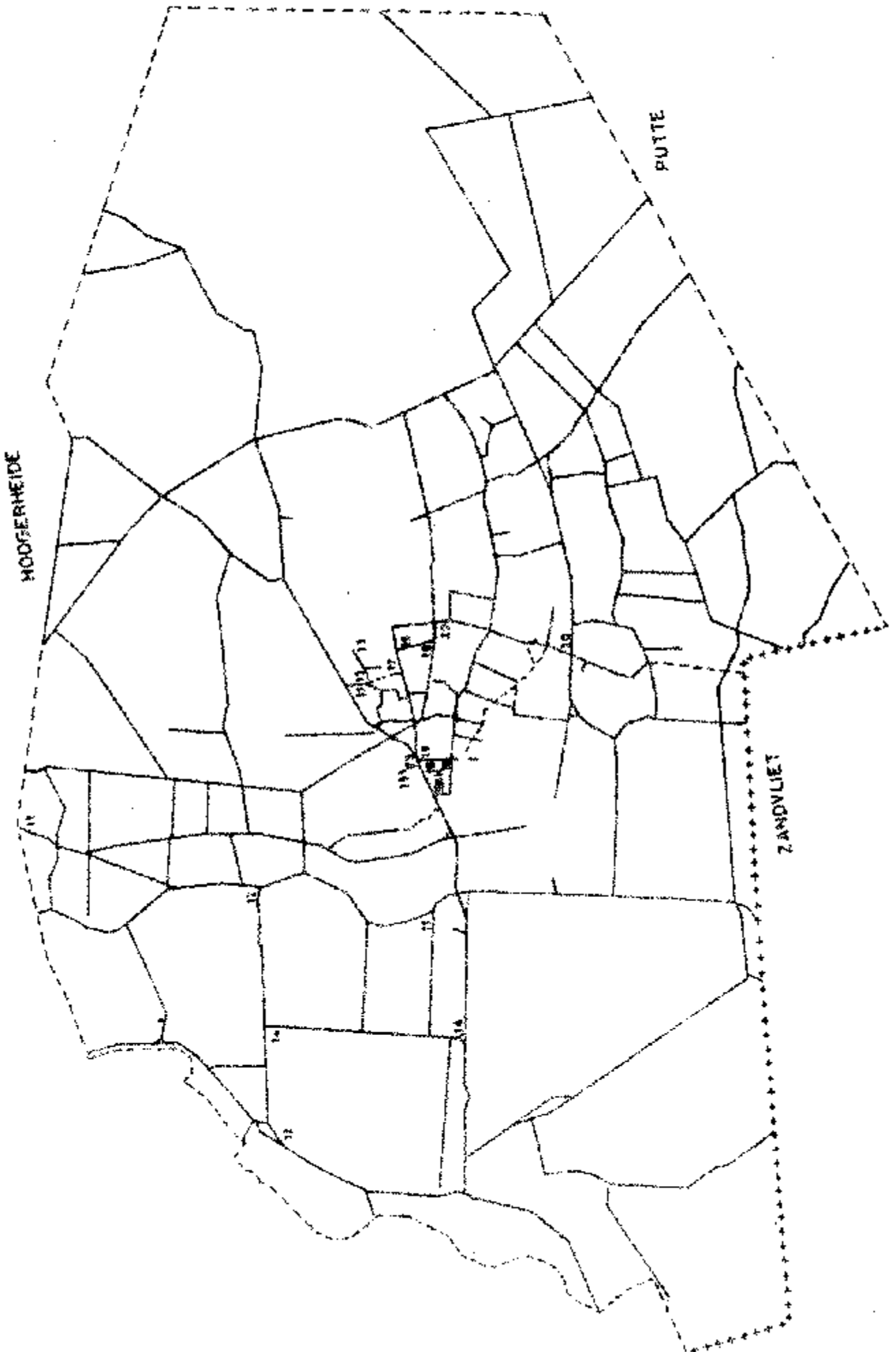
De weg loopt van af het beeldje omhoog naar een soort rug (verhoging) in het landschap die bekend staat als het Hageland. De veronderstelling ligt dus voor de hand dat de naam gegeven is naar hagen of heggen die in dit gebied voorkwamen. Maar bij de weg die iets meer naar het Zuidwesten loopt (thans de Vossenweg) vinden we op de kaart van Hattinga vermeld "Hooge en lage landen". Gezien de terreingesteldheid veronderstellen wij dat de naam van het gebied oorspronkelijk Hogeland is geweest (in het Etymologisch Woordenboek van Van Wijk/Van Haeringen wordt verband gelegd tussen "hoog", "heuvel" en "gebogen zijn") en dat de naam later gewijzigd is in Hageland in verband met de vroeger aanwezige hagen (begroeiing als beschutting tegen de wind).

Op de kaart van Hattinga is langs de weg al bebouwing te zien.

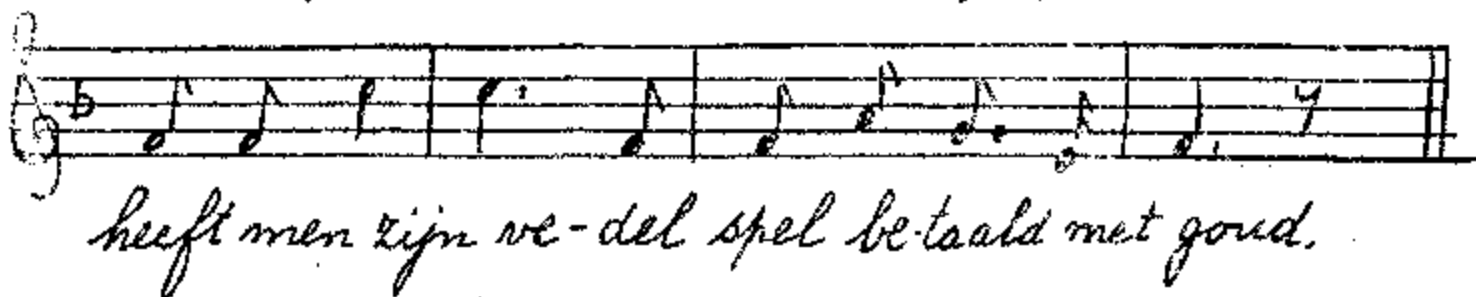
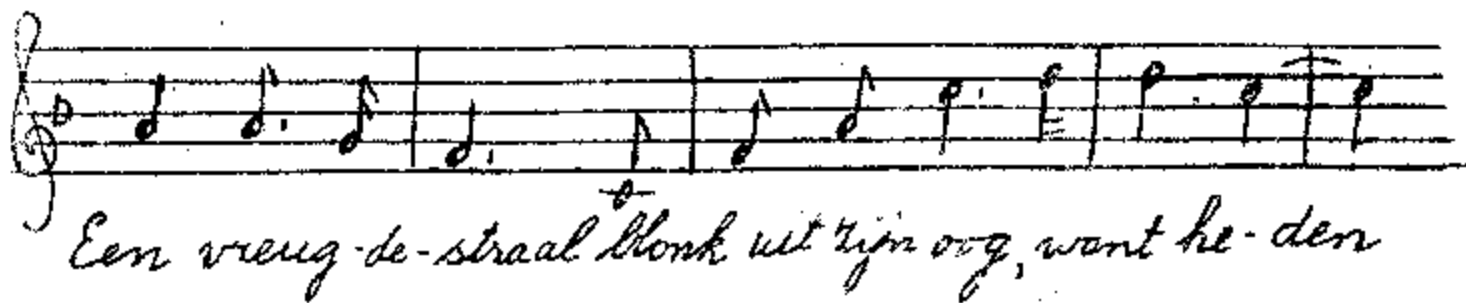
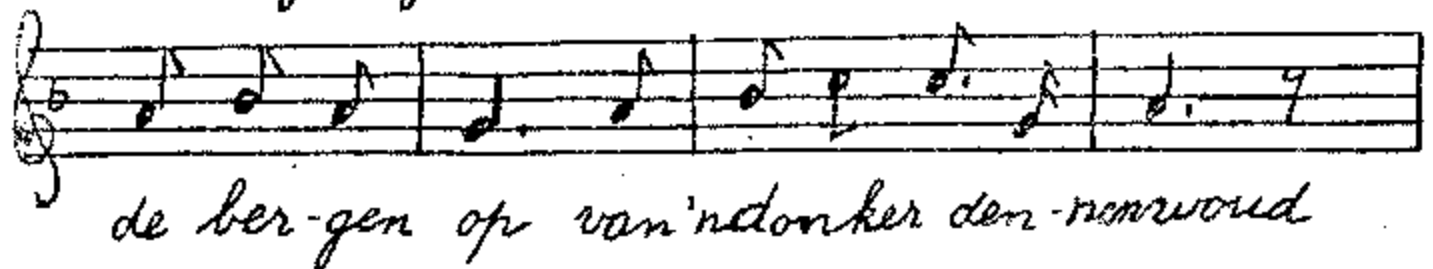
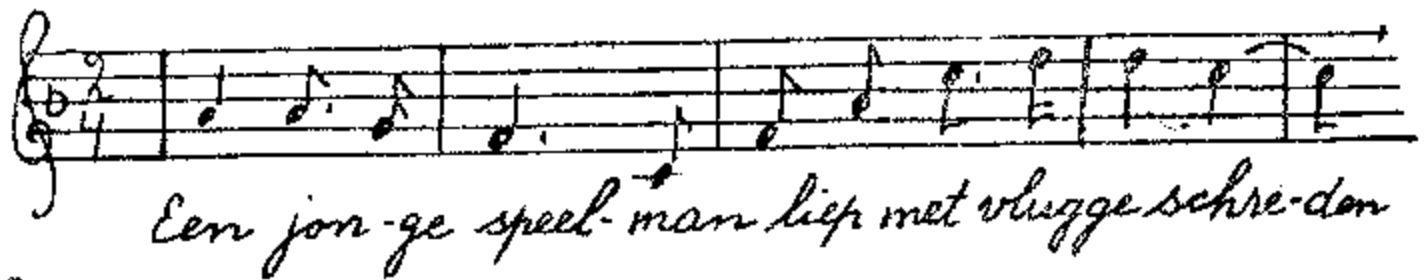
Wordt vervolgd.

Hoogerheide mei 1980
Werkgroep toponomie

J. v.d. Bussche
Mevr. Nijssen-Steetee
G.J. van Oudero
E. Suijkerbuijk.

Lied van een Jonge Speelman

Een jonge speelman

Een jonge speelman liep met vlugge schreden
de bergen op van een donker dennenwoud.
Een vreugdestraal blonk uit zijn oog want heden
heeft men zijn vedelspel betaald met goud.

Wat zal zijn arme moeder zich verblijden
als hij haar straks het goudstuk overgeeft.
Dat geeft weer vreugd na zoveel bitter lijden
wanneer zij weet, dat hare zoon nog leeft.

Daar springt opeens een wilde woeste rover
met 't blanke staal op den arme jongling aan.
"Sta," buldert hij, "sta dra en geef u over,
gij zult met mij, naar onze bende gaan."

Hij hoort niet eens des jonglings droeve kreten
naar grijpt hem vast en sleept hem door het woud,
naar, waar de rovers in een kring gezeten
dobbelen om 't gestolen goed en goud.

"Uw geld alleen stemt ons nog niet tevreden,"
zo sprak de hoofdman van deez' roverschaar.
"Wij wenschen u in onze bond te treden,
zo niet het uur van uwe dood is daar."

"Nee rover, nee, veel liever wil ik sterven
van God vergeten worden kan ik niet.
Maar voor ik sterf wil mij een gunst verwerven
ik speelde nog zo graag een laatste lied."

Den hoofdman knikt en ziet met wondre ogen
den fiere jongling aan, die kalm en stil
zijn vedel grijpt en met het hoofd gebogen
nog even peinst, welk lied hij spelen wil.

Daar klinkt opeens het ruisen van de tonen
zacht van zijn vedel door het stille woud.
Hij wil zijn dood met het schoonste loflied kronen
moeders wiegelied, waar hij zoveel van houdt.

"Ach broederlief, ik kan het niet verholen
deez' melodie uit lang vervlogen tijd,
herinnert mij aan moeders wiegetonen,
getuigt mij dat gij mijne broeder zijt."

Den hoofdman snikt, omhelst den jongling teder,
geeft hem zijn vrijheid en zijn goud weeron.
"Ga broederlief, ga naar ons moeder weder
zorgt gij voor haar, daar ik nooit huiswaarts kom."

Bovenstaand lied stamt weer uit een wat langer achter ons liggende tijd. Na veel speurwerk is onze werkgroep er in geslaagd de juiste tekst te achterhalen.

Het lied doet een beetje denken aan een ballade uit de Middeleeuwen. Een ballade is een dichtstuk, dat in korte, scherpe trekken een romantisch voorval behandelt. In de Middeleeuwen trokken de troubadours of minnezangers van kasteel tot kasteel en van herberg tot herberg, om liederen en balladen voor te dragen.

Oudergatkende is zich zeer wel bewust dat het "Lied van de jonge speelman" geen literaire waarde vertegenwoordigt - in tegenstelling tot de balladen die dat wel doen - maar dat het gerekend moet worden tot het gante, dat we nu smartlappen noemen.

Deze volkse liederen zijn niet alleen in Nederland ontstaan, maar werden ook vanuit België in onze streken verspreid. Tot voor vijftig à zestig jaren terug, kwamen liederen langs de deur, om hun "muzikale waar" aan de ren te brengen. Het waren mensen, die met een kruiwagen ventken, of het beroep van schareslijper uitoefenden. De slijpmachine was destijds trouwens ook op een kruiwagen gemonteerd. Door het trappen met een voet werd de slijpsteen aan het draaien gebracht. De "schareslijper" kon dan beide handen gebruiken, om het te slijpen voorkwep vast te houden.

Het volgende liedje, dat nu nog op scholen wordt gezongen, tekent de schareslijper ten voeten uit.

Wentel maar 't wielake karretje kriep 2 keer
Schuren maar steentje, trappen maar beentje
Kreupela karretje, kriep en piep,
Slijp de messen, slijp de scheren,
Slijp de messen blinkblank.

Als de mansen toch eens gaven
blanke dubbeltjes als dank.

Lepse mansen dus, die langs de deur trokken, zongen de melodie enkele keren voor, voor de huisvrouwen, die ze weer verder leerden aan haar huisgenoten.

Voor ons. mensen van deze tijd, gewend en verwend aan en door onze moderne communicatiemiddelen is het bijna onvoorstelbaar, dat boven beschreven "leermethoden" nog zo'n betrekkelijk korte tijd achter ons liggen, dit in tegenstelling met de sarhef van dit geschreven stukje. De ouders onder ons zullen er misschien nu en dan met een zekere weerped aan terugdenken.

J.E. Kerstens van Dooren
Werkgroep dialecten oude verhalen etc.

GRONDVERKOOP, EN "BOEG" SCHOUTETH. ARENSMA TE PUTTE.
=====

Bij het raadplegen van de inventaris van het archief van de Raad en Rekenkamer te Bergen op Zoom viel de aandacht op gegevens betreffende de verkoping van enige percelen "heyvelden" onder de aloude Heerlijkheid Putte. Deze geven een vrij goed beeld onder welke omstandigheden en voorwaarden de verkoping van dergelijke onroerende goederen plaats vonden.

De verkopingen vielen onder de bevoegdheid van de Weled. Gestr. Heren Raad en Rekenmeesters van de Doorluchtige Huize van Bergen op Zoom. Uit de stukken blijkt, dat men het goed wist te formuleren. (1)

- - -

"De Raaden en Rekenmeesters van de Doorl. Huize van Bergen op Zoom verklaren te constitueren en magtig te maken" enz. enz.

"Den Rentmeester van het Zuytquartier van Deesen Marquisaade Edward van Mattenburgh omme drie percelen heygronden onder de jurisdictie van Putte, geleege door den gecon. in sijne opgemaelde qualiteit over eenige teijt als onbeheerde gronden off waarvan pretense eigenaren geen titel van successie oft eygendom konden aantoonen sijn aangeelagen.

Aan andere 't sy publicq 't sy wyt dese hand te vercoopen. Op soodanigen teyt als hij sulke convernabel acht en ten meesten voordeele van sijn ceurvorstelijke Doorl. sal cordelen te behooren onder reserue van den jaerleijkeen grond chijne van ses stuyvers per gemeth ten behooven van den Heer Marquis latende aan de coopers een vrijdom van thiende van alle handbaare vrugten die bij cultuere op dese gronden sullen wasschen tot ende met den jaare 17 sessentaggetigh inclus. De coopers in de gronden te vasten en erven. De coopperningen onder sijne quitantis ontffangen cassatie te doen ende voors alles.

Wat deswegens naar Costumen Locael mogte worden verreijscht met belofte van applicatie en ratificatie onder verbaal als naar regten.

Aldus gedaen onder het segel van Sijne ceurvorstelijke Doorl. vd. kaltz etc. etc.

18 Octobris 17 ses en seventig.

*get. Ed. v. Mattenburgh
C. Adm.*

Het vesten kwam in vroeger tijden vrij veel voor. Het kon betrekking hebben op uitgegeven nog in cultuur te brengen gronden.

Verder op gronden die wegens schulden werden aangeslagen. Vele gevallen van vesten deden zich voor op het eind van de zestiende, en het begin van de zeventiende eeuw.

Dit was het gevolg van de oorlogshandelingen in de tachtigjarige oorlog.

Velen kwamen om, of werden van huis en haard verdreven, zodat talrijke eigendommen geen eigenaar meer hadden. Of men kon zijn eigendomsrecht, zoals ook uit het stuk spreekt, niet aantonen.

Waar het hier om ging is niet duidelijk.

De gronden bleken voordien het eigendom te zijn geweest van resp. de kinderen Jan Sebbs, en Jan van Parijs (2).

Waarschijnlijk zijn zij wegens belastingschulden aangeslagen, terwijl de grond "Heijvelden" zo goed als geen opbrengst gaven.

Volgens "condictien en voorwaarden", waaruit wij zullen putten, vonden de verkopeningen plaats "den agsten October 17 ses en seventig".

"Deese gronden sullen de coopers in vrijen en absoluten eigendom worden opgedragen niets daar op uitgaande als slants "verpondingen" 's Heeren chijs tot een stuyver het gemet, schot, lot en andere gebuurlijk lasten inclus die van den jaere 1777".

Dat was toch niet mis voor zulke armetierige gronden, waarop niet te boeren viel.

"De coopers sullen moeten gedoogen alle servituuten zoowel actieve als passieve als ook, covetumen alle onkosten van XL perming Opdragten" enz. enz.

"Op sullen moeten betalen de onkosten der billieten zegels en officien zoo ook het gelag ponts pontgewijze naar rato ieders cooppenningen worden verdeelt. Den Godtspenning comptant ter veste waarborgen.

De coopers sullen Thiende vrij zijn van alle Thienbaare vrugten die op deese gronden sullen vasschen tot en met den jaere 1786 inclus".

"De gronden sullen worden verkogt het gemet, de Roede navenant en sal deese moeten met de Blooyse of marquisaatse landroede. De coopers sullen ontvangen een coarte ter grootte van haar geogte perceelen door den gewooren landmeeters doarsom gemaakt.

Maarrede de coopers genoegsn sullen moeten neemen en waarnaar de betaaling van den aankoop sal moeten geschieden".

Er werd dus per gemet en per roede verkocht.

"Deese verkoopingn sullen ineens afgaan sullende den hoogsten bieder na het uitgaan der brandente wasse, kaarsse den Palmslag bekoomen en finaal cooper sal weesen".

"En verkocht dus in één zitdag en gedurende de tijd dat een kleine waskaars opbrandde. Dit was destijds algemeen gebruikelijk bij de verkoop van onroerend goed.

"De coopers zijn gehouden te stellen goede ende bequame borgen".

"Der Beer vercooper in zijn Qualiteits reserveert indien den heijgrond niet en gansweg mag comen ten gelde, dese aan te houden."

Verkoopings,

Eerstelijk een perceel groot 9 gemet 295 roeden,
bekend sub no. 67 (1).

OOSTS: Guillaume van Loveren.

ZUYD: Jonker Johan Moretus met den Reeberg.

WEST: Het volgende perceel no. 68.

NOORD: Den weg naar de heijde.

Op de voorgaande condities heeft "den heer Schouteth J.G. Arensma deze heijde ingezet voor vijf guldens het gemet strijkende (strijkgeld) de massa van drie gulden".

Een nader onderzoek naar deze "Heer Schouteth" gaf aanleiding diens reilen en zeilen eens wat verder te belichten.

In het verloop van dit artikel zult U dan ook nader met dit heerschap kennis maken.

Doch verder met de grond!

Deeze werd "verhoogt door de Secretaris Morin met drie guldens per gemet mits daar afstrijkende tot eenen gulden per gemet.

Evenzo deed de koper, Joannes Baptistâ Verheijen.

"Habet denselven Verheijen den slag met het vytgaan der brandede wassche kaars den slag, met in het geheel voor Elf Guldens het gemet heeft hij tot borg genoemd Jan Gielhelmas Arensma die sulke, benevens den cooper heeft geaccepteerd".

W.G. E.v.Mattemburg J.B. Verheijen,

J.G. Arensma, Jan Fonck, Adriaen Simons, J.B. Morin Seeselaers.

Liquidatieven het 1e perceel.

De totale coopenningen bedragen f.106-2-4.

Strijkgeld van den inset 'd Heer Arensma f. 3,-, Item van de Secretaris Morin f.10,- Nog van den cooper f.10,-, samen f.23,- Rest zuiver coopenningen voor den Heer vercooper f.87-2-4.

Heer Arensma had als "borg" zijn eerste centen al "binnen".

Een tweede perceel groot 4 gem. 180 roeden, bekend sub no. 68.

OOST: Het voorriega perceel.

ZUYD: Jonker Joh. Josephus Moretus.

WEST: de heer Knijff.

NOORD: den weg naar de Heijde.

De procedure is ongeveer dezelfde als bij het eerste "perceel". Heer Schout is nogmaals de inzetter, J.B. Morin de secretaris, heeft den inzet verhoogd en is uiteindelijk cooper geworden, met als borg N.J. Cras de Willegas.

Aldus de likwidatie:

"Liquidatie van het 2e perceel.

De totaale coopenningen bedragen f.50-15-6. Strijkgeld voor 'd Heer Arensma f.1.10 Van de 1e en 2e verhoogingen voor den cooper tot f.2,- per gemet f.9-13-4, tesamen f.11-3-4; rest voor den heer Vercooper suiver: f.39-12-2".

Ook bij deze verkoop was er weer wat op het bord van de schout terecht gekomen.

Hoewel de naam "Arensma" ons reeds vagelijk bekend was, wisten wij niet waar, en hoe, deze figuur te plaatsen. Het onderzoek leerde, dat het predicaat "vaag" echt wel van toepassing was. Alhoewel, hij in het Noord Nederlandse Putte nogal van zich deed spreken was hij tussen 1770 - 1780 schout van Stabroek en gedurende een lange periode ontvanger - comptoir aan de grens te Putte voor de Oostenrijkse Nederlanden.

Hij bewoonde als ontvangstkantoor de herberg "De Croon" ter plaatse waar nu de Belgische Douane is gevestigd.

Een eerste maal was hij gehuwd met Maria Legrand.

Uit dit huwelijk werd één kind geboren; Marie Legrand overleed op 25 febr. 1764.

Hij huwde in 1774 Maria Magdalena Loos, die het beroep van "Bakkerin" uitoefende van 1765 tot en met 1785 werden hun 10 kinderen geboren.

Hij was dus gezegend met vele kinderen. Het verloop zal aantonen, dat het hem verder ook aan niets ontbrak, noch aan opspraak, noch aan goederen.

Aan het laatste bezat hij te Putte, vigs. cijnsboek Putte (2) het volgende:

- no. 13² Heijveldten.
J.G. Arensma en G.v.Loveren,
tegen de limieten van Stabroek en Berendrecht, 26 sept.1774 155G-160R.
- no. 22 Den Arman Heijvelt,
Arensma/v.Loveren 15G-195R.
- no. 23 Een Heijvelt Arensma, v.Loveren en J.v.Peer 8G-040R.
- no. 71 Een Heijvelt J. Arensma. 0G-266R.
- no. 74 Jan vd. Moer Houve, genaemt de Conheij.
Coop. Arensma 1774 83G-200R.
- no. 75 van Jan vd. Moer, bij coop. aan Arensma 1774 19G-190R.
- no. 76 van Jan vd. Moer bij coop. Arensma 1774 31G-224R.
- Ongenummerd: Bij concessie in 1776 in cijns,
gegeven aan J.G. Arensma.
De agterste Putse Moer
in 1776 voor $\frac{1}{2}$ doorverkocht aan
de Rentmeester van Mattenburg.
Rond 1790 verlaten. 91G-230R.
- Ongenummerd: De Visserije "Den Putsen Moer",
bij concessie van 9 nov.1772 in
cyns gegeven.
Groot: 32G-320 Roeden, na meting
Den 9 Nov.1776 voor de helft verkocht
aan de Rentmeester van Mattenburgh,
eveneens rond 1790 verlaten. 36G-120R.

Het totaal der gronden, waarvan hij geheel of gedeeltelijk eigenaars was, bedraagt 438G-1625R, vereenvoudigd 4 $\frac{1}{2}$ gemet en 325 roeden en naar de tegenwoordige maten tussen 177 en 178 hectare.

Onze "comptoir" voor de Oostenrijkse Nederlanden had, dus goede zaken gedaan en zoals blijkt uit het opgesomde, niet in het minst voor zichzelf.

Andere grondtellingen tussen 1771-1792 (3) en 1782-1809 (4) bevestigen zijn grootgrondbezit ten tijde van zijn leven, al is er tussendor wel wat gedeeld en verkocht.

Zijn bezit aan de Putse Moeren (ongenummerd) was uiterst discutabel, iets wat hij als schout/burgemeester van Stabroek zeer goed geweten moet hebben. Hij kende immers de situatie ter plaatse goed. Een stuk uit het archief van Kalmthout laat omtrent het dubieuze van deze "bezettingen" niet de minste twijfel over (5).

Voor ons ondergenoemde Scheepenen van Calmthoutt ende Eeschen compareerden Franciscus Heestermans out omtrent Seven en vijftigh jaeren, Feeter Jan Dries out omtrent sesendertig jaeren, Martinus Lamet out omtrent vijf en dertig jaeren, Jan Baptist van Thillo out omtrent drij en twintig jaeren alle inwoonders alhier de welke geleed. ende door den voeter deser heerlijkheit gehooght (?) van wegens de een Keer Godefriaue Hermans provisor der Abdije van Tongerlo ende met hem gevoeght het officit des heere Schouteth deser Heerlijkheit ten eijnde van hunre deposition te geven over en de ter sake de feijtelijkheit hier meergemelde segghen en verolaeren voor de oprechte waarheit dat zij deponenten van over circa vier à vijf weken geleeden bovenste torft oft heijtschadden gastesken hebben in de Calmthoutse Heijde aan en omtrent de soogenaemde worste Calmthoutsen of Putschen Moer met intentie van denaelven droog eijnde naer huise te haelen gellijk zij deponenten gewoon zijn, soo lanck hun geheught jaarlijcke paischelijck (in vrede) en ongestoort te doen. dat zij deponenten soo op gisteren alsook nog op heden gesien en bevonden hebben dat de opgemaelde heijtschadden met vier à vijf karren seffens van de plaetse werden weggevoert naer het gebiet van de staeten der vereenigde provincien ende dat telkens bij de voorate karren tegenwoordig was d'Heer, Schouteth van Stabroeck ende of deselvs zoon, alijt gewapent met het enaphaen etc. etc. Babeta Lectura.

Aldus gepasseert binnen Calmthout ter presente Jan Janssen Stuyds en Feeter Greefs Scheepenen desen 25 Junij 1778.

Arenasma voerde dus turf naar huis van de gronden die hij via van dhr. Mattenburgh/het markiezaat had bekomen. Deze gronden hoorden echter onder de Zuidelijke Nederlanden, en sijn de Abdij van Tongerlo.

In het kader der grensbetwistingen was dit niets nieuws. Vooral na de Vrede van Munster in 1648 waren deze schering en inslag.

En de "Chambre mi Partie" de instelling die onpartijdigde grenzen zou vaststellen is er onder het oude regime nooit uit gekomen.

Doch sedert de begrenzing van 1441 hoorde het gebied wel degelijk aan Tongerlo. Tongerlo maakte de zaak aanhangig bij de Souveraine Raad van Brabant, die op 9 sept. 1780 stelde:

Dat bedoelde Arenasma ondanks de begrenzing van 1441 reeds verschillende jaren in de Achterste Putse Moer vier, sloten maakt om het water af te leiden enz., alhoewel hij geen vergunning bezit en hem dit verboden is (6).

De heer van Bergen nam het voor Arenasma op, begrijpelijk, deze had het gebied bij het Markizaat gevoegd. En zo speelde Arenasma t.b.v. eigen gewin een min of meer judasachtige rol met betrekking tot de grensperikelen.

Zoals het cynsboek aangeeft zijn de "moeren" later weer door de Markies en Arenasma verlaten. Het zou tot na de afscheiding van België (1830-1843) duren voor de grenzen, zoals ze nu zijn, werden vastgesteld.

Dat Arenasma ten eigen voordele en in het nadeel van zijn "broodsheren" de Oostenrijkers werkte, moet hem geen goed gedaan hebben. Vooral in de streek moet men deze waarschijnlijk van Noord-Nederlandse afkomst zijnde Schout hiervoor scheef hebben aangekeken. Doch "Monsieur" heeft zich hieraan niet veel gelegen gelaten, integendeel. Het leek wel of hij zich op Calmthout en Tongerlo wilde wreken ditmaal door middel van zijn waarschijnlijk oudste zoon (7).

Op 29 juni 1779 bezoekt deze met een aantal kornuiten Kalnthout. Over dit bezoek leggen Joannes Baptist Philips, herbergier, Peeter Greefs, Michael van Thillo, L. Goossens en S. Geerts een 18 bladige verklaring af waaruit we hier citeren:

Zij verklaren voor de "oprechte waerheit dat ten huize van de herbergier J.B. Philips" tevens landbouwer "op dinsdag 29 juni 1779 zijn, gecomen des namiddags tussen dry à vier uren achter parsoonen bij hun hebbende karre en peerd en van dewelcke ses a seven gewaspen waeren met snaphaenen en bij hun hebbende vijf a ses jachthonden.

Vier van de onwelkome bezoekers worden herkend: Adriaen v. Linden, van Putte, Arensma, de zoon van de Schout van Stabroek, Antonis Bruininkx "oft de Bruyn" van Putte en S. Victor Verstraeten van Stabroek. Van de acht mannen hebben er vijf rond zes uur de boerenherberg verlaten. Arensma jr., van der Linden, en de Bruyn bleven achter. Zij waren in het bezit van geweren en jachthonden. Een van hen is naar buiten gegaan en heeft geschoten, naar achteraf bleek op de schuurdeur van Peter van Velthoven naast de herberg.

"Waar naer den voorseijden Arensma in de hant hebbende een snaphaen met twee loopen naar buyten is gegaan en twee scheyten heeft gelost op het uithangbort van de herbergier die woonde nevens de huise van Philips".
Sommige getuigen hebben hem voor het schieten horen zeggen: "Wel saors dieu ick en sal dat swert marmeken (uithangbort) eens laeten drayzen!"

Naast genoemde getuigen was nog aanwezig "Dhr. Du Bois, brigadier Comptoire van Hare Majesteits Rechten in 't Achterbroeck" een vakbroeder van arensma Sr. Verder nog: de genaemde Geeraert Aerts oock inwoonder van Calnphout". Van Thillo verzocht de Heeren het schieten te staken omdat zulks niet betaemde Hij kreeg ten antwoord, dat zijn nog poeder en lood genoeg hadden en de schade zouden betalen en dat trouwens niemand hun het schieten zou kunnen beletten. Dat was vrij logisch. Onderwijl was Peeter Deck de "patroulliant" van Calnphout op de plaats des onheils verschenen, doch hij kon aanvankelijk niet veel verrichten omdat men hem onder schot nam. Madien lukte het hem in de herberg de meeste geweren te verzamelen "bij den voorseijden Adriaen van Linden aanleggende dewelcke zig daar tegens formeerde, seggende, dat en vast niet, en hebben den voorseijden Peter Deck en van der Linden om het snaphaen geworsteit". Deck raakte zijn eigen geweer kwijt terwijl vd.Linden het zijne behield. Arensma en vd.Linden hebben Deck daarna buiten de deur gewerkt. Uiteindelijk is men er toch in geslaagd de toestand meester te worden en is alles in handen gesteld van de aanwezige schepenen. Tot zover het Kalnthoutse optreden van Arensma Jr.

De affaire met de Putse Moer en het gebeurde te Kalnthout hebben Schout Arensma waarschijnlijk de de das ongedaan. Men had genoeg van hen. In 1780 werd hij als schout/burgemeester van Stabroek afgezet (8).

Ontvanger is hij waarschijnlijk langer geweest. Dit bewijst zijn vrij twijfelachtige getuigenis in een geval van schaking of wat daar voor doorging te Putte.

In 1791 droste een zekere Karel Gijsbrecht uit het Oostenrijkse leger naar Ned. Putte (9). Van daaruit trachtte hij Oostenrijkse soldaten te ronselen voor de Cost Indische Compagnie. Het Oostenrijkse bewind probeerde Gijsbrecht in handen te krijgen en lokte deze naar, of over, de grens. Of hij vrijwillig of onvrijwillig de grens heeft overschreden is moeilijk te

zeggen. Onder de getuigen Jan Guilhelms Arensma ontvanger te Putte/Sta-
broek.

Hij verklaarde op 29 jan. 1791 rond 9 uur in de herberg van de weduwe van
Camp te zijn geweest op 30 roeden (+ 109 meter) van de grens.

De comptoir van zijne Majesteit is binnengekomen en zei, dat hij dacht
dat er een persoon was opgelicht omdat er een rijtuig was gepasseerd met
een man die jammerde. Hieruit zou men op kunnen maken, dat Gijsbrecht ge-
schaakt zou zijn. In hoeverre Arensma hier de waarheid heeft gediend is
niet te controleren. Wel dat hij toen nog ontvanger was zij het met twij-
felachtige achtergronden.

Het einde van de 18e eeuw naderde evenzo naderden de Fransen die een be-
paalde periode van de geschiedenis zouden afsluiten.

Ook hierin speelde Arensma nog een minder mooie rol door het opkopen van
aangeslagen kerkegoed (10).

Wat eveneens naderde was het levenseinde van Arensma. Hij die geen grenzen
erkende bereikte zijn grens, die hij niet kon overschrijden.

Hij stierf op de 9e Messidor van het jaar 6, ongerakend de 27e juni 1798,
71 jaar oud (11). Een man die als borg bij de verkoop van heijvelden in
dit artikel kwam. Maar, die als zovelen machtigen in die tijd, er voor
zorgde dat hij zelf geborgen was.

Hoogerheide, mei 1980.

A.J. Pijnen.

VERANTWOORDING.

1. Inventaris Raad en Rekenkamer.
Archief B.op Zoom. no. 855-3 stukken.
2. Inventaris Raad en Rekenkamer.
Archief B.op Zoom. Cynsboek Putte 1760, Inventaris no. 1386.
3. Ibidem, idem Loper op cynsboek Putte 1771-1792 Inventarisno. 1316.
4. Ibidem, idem Loper legger van eigenaren, cynsboek Putte 1782-1809.
Inventarisno. 1390.
5. Gemeente archief Kalmthout GAK.29H-no. 56.
6. R.Havermans in Calmthoutania 1976 nummer 1, blz. 6 en 7.
7. Gem.archief Calmthout no. 139.
8. Mededelingen van Dhr.Joppen Gemeentesecretaris te Stabroek.
9. Uit Calmthoutania 1973 nummer 4.
Artikel "een grensincident te Putte" R. Havermans.
10. Mededelingen en naslagwerk van Dhr. Joppen.
11. Overlijdensregister burgerlijke stand 1796 te Stabroek acte no. 23.
12. Situatiekaartje der verkochte percelen.detail ohynstraat 1760

Met dank aan - dhr. L.Vercammen en Joppen voor bereidwilligheid mij de nodige gegevens te verstrekken.

DE "MELKWEG" VAN HUIJBERGEN II.

Zoals we in het eerste artikel over de "melkweg" lazen, werd het in 1908 gebouwde ontrappingsstation op 30 maart 1914 een Coöperatieve Zuivelfabriek, genaamd "De Hoop". De eerste directeur werd de heer A.J. Nelen, die tevens de functies van stoker, machinist, melkontvanger, boterraker en administrateur vervulde. Volgens de notulen van de ledenvergadering van 10 mei 1914 werd het loon voor de directeur vastgesteld op vijftien cent per 100 kg. ontvangen melk voor het tijdperk mei 1914 tot mei 1915.

Het doel van de pas opgerichte coöperatie was het bereiden van boter uit de geleverde melk van leden en leveranciers. Met eerste jaar werd 400.000 kg. melk ontvangen.

Vermeldenswaard uit dit eerste jaar is nog dat van de voorzitter f 200,=- werd geleend tegen een rente van 5% en dat het rijksbotermerk werd aangevraagd.

In 1915 werd besloten een pasteurisator aan te schaffen die f 450,=- moest kosten. Om over deze som te kunnen beschikken werd aan de coöperatie door vier leden f 100,=- geleend en door één lid f 50,=- tegen een rente van 5%. Bepaald werd, dat zodra er voldoende in kas zou zijn, er geloot zou worden, wie het eerste zijn geld terug kreeg. Aan het einde van het jaar 1915 kreeg de "zuivelkwestie" van 1911 nog een staartje. Pastoor C.W. Oomen was in 1914 overleden en opgevolgd door pastoor Jac. Srijders, die op 10 december 1915 de volgende brief naar de inmiddels bisschop geworden vicaris generaal P. Hopmans schreef.

*Aan Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid
Monseigneur den Bisschop van Breda,*

Ondergeteekende veroorlooft zich de vrijheid zich te wenden tot Uwe Doorl. Hoogw. met verzoek om inlichtingen omtrent het volgend geval.

Met Allerheiligen l.l. vervoegde zich tot mij de directeur der Boterfabriek alhier, de heer Alphons Nelen, met beleeft verzoek om 'e morgens op Allerheiligen vóór de H. Mis de melk te doen aanvoeren en ontroomen, wegens de twee opeenvolgende Zondagen. Daar hij mij zeide van den vorigen Pastoor in dergelijke gevallen altijd verlof te hebben gekregen, heb ik me ook daaraan gehouden en 't gevraagd verlof gegeven.

Bij nader insien echter der vroeger gevoerde correspondentie tusschen Z.D.H. Mgr. Leijten z.g. en onze boterfabriek bleek me, dat zulk verlof slechts kon geschonken worden gedurende de maanden Mei - September, en dat het nog een enkele maal is verleend geworden bij warm weder buiten genoemde maanden. Nu is kwade trouw bij bovengenoemde Directeur teenenmale uitgesloten, want naderhand heb ik gemerkt, dat hij niet goed op de hoogte was van die vastgestelde maanden en scheen te meenen, dat de Pastoor hem altijd een dergelijke dispensatie kon schenken. Daarbij komt nog een nieuw feit. Tegenwoordig wordt al de ontroomde melk onzer boterfabriek heengezonden naar de fabriek "Het Anker" bij Roosendaal, die daarvoor nog 3½ cent per liter geeft, en die melk uitdampft of condenseert tot melkpoeder. Onze Directeur nu vreeset, dat, wanneer de melk een dag langer moet staan, zij niet meer door

"Het Anker" zal aanvaard worden en in dit geval een schadepost voor onze fabriek zal ontstaan, wijl de ondermelk alsdan hier moet verkocht worden, iets wat voor een enkelen keer niet zóo gemakkelijk gaat. Om al die redenen verzoekt genoemde Directeur nederig Uwe Doorl. Hoogwaardigheid de dispensatie der zomermaanden te willen uitbreiden ook tot de andere maanden des jaars, zoals zij feitelijk reeds in sommige gevallen is verleend geworden, en zulks vooral met het oog op de melkpoeder-fabricage. spreekt vanzelf, dat de overige voorschriften, gegeven in het jaar 1903, in ieder geval nauwkeurig zullen worden geobserveerd.

Intussen verblijf ik met de meeste hoogachting en diepen eerbied van Uwe Doorluchtige Hoogwaardigheid
de onderdanige dienaar,

Ja. Snijders,
pastoor,

Het antwoord kwam per kerende post:

Breda, 11 Dec. 1915.

Zeereers. Heer Pastoor,

Naar aanleiding van bovenstaande geef ik U volmacht om te dispenseren bij gelegenheid van a.s. Kerstmis en Nieuwjaar; dan volgen twee verplichte dagen op elkaar. Het volgend jaar zal ik wellicht een algemeene regeling treffen.

Hoogachtend, Uw dw dienaar in Chr.

+P. Hopmans.
B. v. Breda.

Als bisschop was hij aanmerkelijk soepeler dan als vicaris-generaal.

In 1916 was er een merkbare vooruitgang te bespeuren in de melkaanvoer. Er werd bijna 1.000.000 kg. ontvangen. Deze toename kwam hoofdzakelijk van leveranciers-niet leden. Ook werd de fabriek verbouwd. Deze verbouwing werd aanbesteed voor f 1774,== aan metselaar J. Smout uit Huijbergen.

De stijging van de melkaanvoer was echter maar van korte duur. In 1917 kreeg men concurrentie door de oprichting van een zuivel-fabriek in Hoogerheide. Men reakte niet alleen de melk van Hoogerheide kwijt maar ook gingen diverse Huijbergse boeren hun melk aan genoemde fabriek leveren. Men bleef echter optimistisch wat moge blijken uit de notulen van 25 februari 1917: "Er is besloten de eerstvolgende vergadering eens Flink te teren en 's morgens eerst een H. Mis te laten doen".

Op het einde van 1918 verandert de toestand enigzins en gaat men vertrouwen stellen in de coöperatie. Het aantal leden steeg dat

jaar tot 35. In 1920, toen de partikuliere zuivelfabriek te Hoogerheide na drie jaar bestaan te hebben werd opgeheven, vermeerderde de aangevoerde melk aanmerkelijk.

De 1.000.000 kg. werd in 1921 overschreden. Door de sterk dalende boterprijzen in het begin der twintiger jaren stelde het bestuur in de ledenvergadering van 1922 voor, volle melk naar België te exporteren. Hiertegen kwamen van de zijde van de leden bezwaren, daar ze dan niet over voldoende ondermelk voor de eigen boerderij konden beschikken. Men bleef dus boter maken en het restant ondermelk verkopen aan "Het Anker" in Roosendaal. (Prijs van het vervoer met paard en wagen naar Roosendaal f 3,87!)

Gestadige groei.

De twintiger en dertiger jaren kenmerkten zich door een gestadige groei. In 1924 vond een verbouwing plaats terwijl er tevens een karnkruider met roomzuurbassins werd aangeschaft. In 1926 ging men over tot de aankoop van een stoomketel met een grotere capaciteit voor ongeveer f 1200,= . In 1928 liet men een nieuwe nortonbron boren en een ontijzeringsapparaat plaatsen. Deze investering was een dwingende noodzaak: tot dusverre had men voor boterwaswater niet de beschikking over ontijzerd water, waardoor de kwaliteit van de boter niet al te best was. Vanaf 1929 waren de resultaten aanmerkelijk beter, wat moge blijken uit de volgende diploma's die behaald werden. Van 1929 tot 1938 diploma boterkeuring van de Brabantse Zuivelbond; in 1930 diploma boterkeuring Internationale Tentoonstelling te Antwerpen en in 1931 op een tentoonstelling te Brussel een "Diploma van het Eere kruis". In de ledenvergaderingen van de twintiger en dertiger jaren vormden de aanbestedingen van de melkroutes dikwijls de hoofdschotel. Deze melkroutes waren uitermate interessant, vooral als men 't geluk had een knecht in dienst te hebben die deze route kon rijden, omdat een boerenknecht toen zo'n f 25,= & f 30,= per maand verdiende. De routes duurden ongeveer anderhalf tot twee uur. Wanneer we nu onderstaande gunningen lezen, zien we dat hun loon ruimschoots door die melkroutes werd terugverdiend, terwijl ze de rest van de (lange) werkdag dan dus kosteloos op het boerenbedrijf werkten. De aanbestedingen waren dan ook veelal aanleiding voor jalouzie, haat en rijd. Om u een indruk te geven van de rijdronen en de melkroutes destijds is het interessant te lezen, wat hieromtrent in de ledenvergadering van 9 oktober 1925 werd besloten:

- Route Vleet gegund aan Balemans voor	f 2,50 per dag
-Route Plantage gegund aan P. Jacobs voor	2,75 "
-Route Noordhoef gegund aan P. v. Eskelen voor	1,80 "
-Route Overberg gegund aan G. Buijzen voor	1,88 "
-Route Schoelieberg gegund aan P. Hoeks voor	1,34 "
-Route de Wolf gegund aan P. v. Oefelen voor	1,90 "

In bovengenoemde ledenvergadering werd tevens voorgesteld een aanvulling op het aanbestedingsreglement te maken:

We laten de letterlijke tekst uit de notulen van die vergadering hier volgen:

"Daar het meermalen gebeurt, dat de melkrijders te laat aan de

fabriek zijn, wil ze hierop een boete stellen n.l. deze: Na vooraf driemaal gewaarschuwd te zijn, zal de telaar telkens met f 0,25 beboet worden. Dit wakt hevig verzet bij sommige leden, doch na een heftige woordwisseling, waaruit men slecht wijs kan worden, wordt uiteindelijk door de meerderheid besloten de boete vast te stellen."

Besluiten uit bestuurs- en ledenvergaderingen in de dertiger jaren

Hier volgen nog enkele van die besluiten, waarvan de letterlijke tekst luidt:

- 3 febr. 1928: Mededeling dat de Z.E.V. plannen heeft de boter naar kwaliteit uit te gaan betalen. Men keurt het bestuursvoorstel goed over te gaan tot nummering der melkbussen.
- 25 jan. 1929: De ledenvergadering keurt goed, dat zure melk terug naar de boerderij gaat.
- 15 apr. 1930: Statutenwijziging goedgekeurd. Uitgebracht 122 stemmen; 89 voor; 20 tegen en 13 blanco. De heer Jansen, secretaris van de Brabantse Zuivelbond, gaf een uiteenzetting over deze statutenwijziging.
- 6 febr. 1931: Als gevolg van de crisistijd wordt in de bestuursvergadering voorgesteld het salaris van de directeur met f 200,- te verlagen en dat van het personeel met 5 cent per uur. Dit kreeg geen ondersteuning van de overige bestuursleden.
- 2 mrt. 1932: Wederom voorstel loonsverlaging. De Geestelijk Adviseur pleit voor een rechtvaardig loon, waarna besloten wordt de lonen ongewijzigd te laten.
- 28 apr. 1932: Mededeling in de vergadering dat de Vacca in Hoogerheide met pap laat verten. Men besluit eveneens pap te gaan maken.
- 22 apr. 1938: Uit de vergadering komt het voorstel om in de zomermaanden de melk op zondag te ontvangen. Maar het bestuur slechts één fabriek in Brabant kent, die zulks doet, wenst men hier verder niet op in te gaan.

In de volgende "Tijding" vindt u het laatste gedeelte over de "melkweg" van Huijbergen, waarin we o.a. aandacht zullen besteden aan een spektakulaire roofoverval en de opheffing van de Zuivelfabriek "De Hoop".

C.P.J. Hoeckx.

A. Hoogeveen-van Doorn.

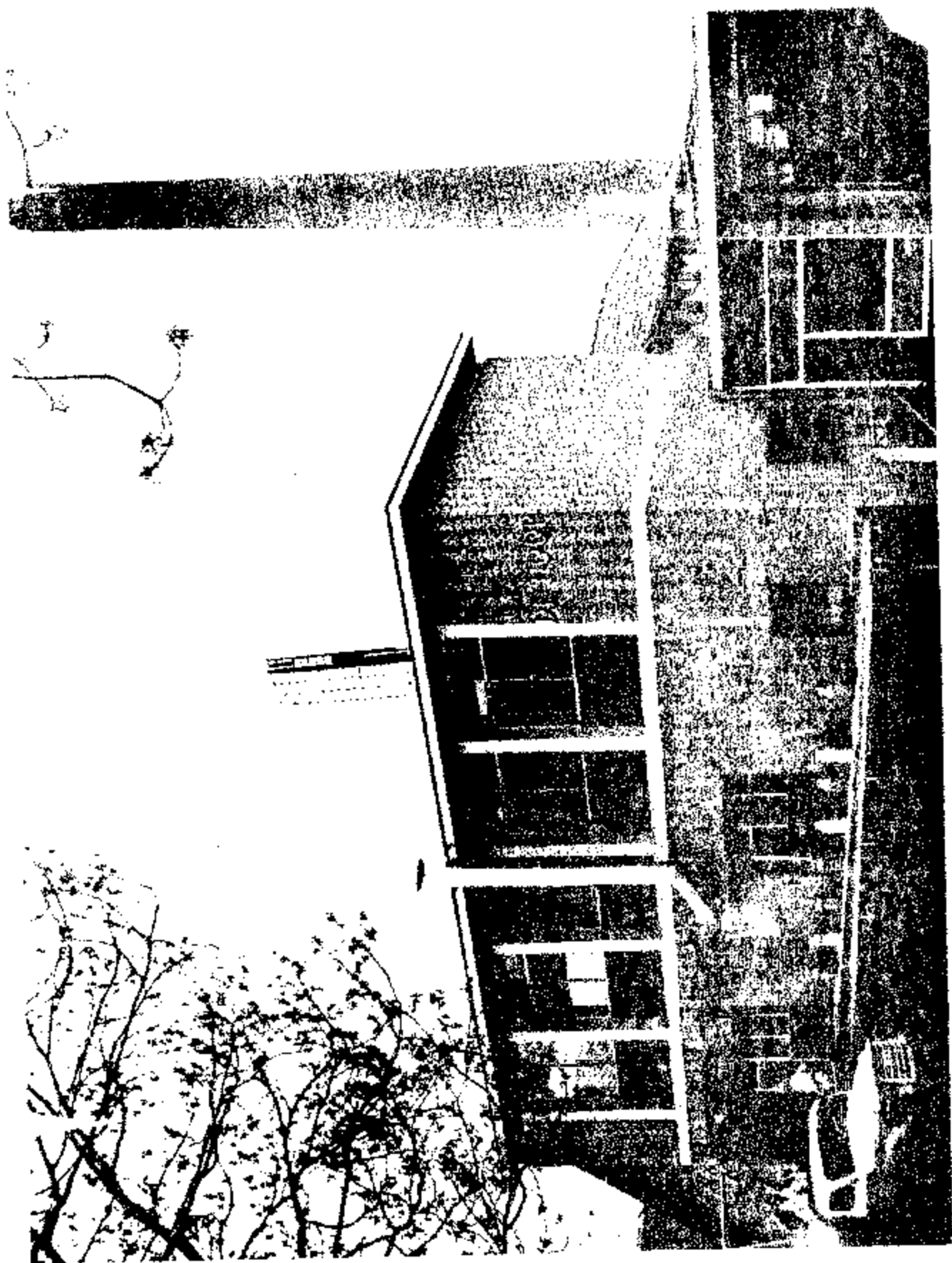
Eronnen: Parochie-archief Huijbergen,

J. v.d. Elshout: Vijftig jaar Coöperatieve Zuivelfabriek
De Hoop te Huijbergen, 1914 - 1964.

P.S. Erratum

Bij de ondertiteling van de afbeelding "Coöp. melkfabriek de Hoop" is de naam, Huijbergen onjuist weergegeven. U gelieve te lezen...
Huijbergen i.p.v. Huybergen.

Redactie

Скóпчeнaтeлeвe мeлкeфaбpикe "Илe Илoп" гe Иyбeргeс 4 1970

DEEL III.

=====

Na het lezen van de eerste twee afleveringen zal de lezer denken:

"Hij heeft er wat van gebakken".

Op het eerste zicht lijkt dit ook zo, maar de geneeskunde en dat hebt u al eerder vernomen stond in die dagen nog niet erg ver.

Zelfs wat de geneeskunde "der Menschen" aangaat, gebeurden er eertijds de zwaarste dingen.

Zo hadden de eerste academische ziekenhuizen of wat daarvoor door moest gaan, de grootste moeite hun patiënten binnen hun muren te krijgen.

Niet zelden waren het geronselde pauwdieven, landlopers, en meer van dat gespuis. En niet zonder reden. Men sliep er soms in drie- en vierpersoonsbedden, verdoven kende men nauwelijks en de hygiëne en zuiverheid lieten veel te wensen over.

Tegen infecties had men geen verweer en die kwamen dáár, waar veel zieken bij elkaar waren, dan ook veelvuldig voor.

Voor een operatie was men dan ook "als de dood". Meer dan eens probeerde een operatiepatiënt al half verdoofd door onder andere sterke drank nog te ontvluchten.

Hiermee is natuurlijk niets ten nadele gezegd ten aanzien van de huidige stand van de medische wetenschap.

Een en ander geeft echter wel, zij het een summier, beeld van de "geneesconst" in vroeger dagen.

In dit licht was Franciscus, Nicolaas Suykerbuyk dan echt geen uitschietter.

Maar hoe gebrekkig de geneeswijzen van de officiële medici ook waren, met toverformules of bezweringen lieten zij zich niet in.

Al eerder en meer is het onderwerp, bijgeloof, ter sprake geweest en dit zeer terecht.

Overal kwam het om de hoek kijken. De samenleving was er als het ware van doortrokken.

Dat Suykerbuyk zich er ook van bediende wisten we al, en trouwens, waarom ook niet? Hij was een zoon van zijn tijd.

Waar echter geloof, verdichtsel, overlevering en de som hiervan, toe kunnen leiden, kan men aflezen van de bezweringen en verhalen die Franciscus heeft neergepend.

Het is voor dit onderwerp dat in aflevering III een plaats is ingeruimd.

1. Als een peert den vijver heeft,

dan spreekt dese woorden ik bezweer uw en noemt het peerd met zijnen gewoonlijken naam. Vijver niet in lette noch aan hair noch aan huylt noch ergens aan, maar dat gij het verlaaten zult in den naam Des Vaders ende des Zoons ende des heyligen Geest. Amen.

Dit zou men een "normale" gebedsformule kunnen noemen, doch het is de vraag of men dergelijke wissels wel "trekken kan, en mag.

2. Daar mij komen verzoeken,

een vrou van Geeraard Roos woonende op Heijbeek onder Nispen, dat een koeij zou koomen het kalf afhaalen, de welke niet en kon kalven zoo heb ik naar alles wel onderzocht te hebben bevonden, dat het kalf met de achtersten end naar voor quam gelijk ik ook heb moeten afhalen, maar niet zonder versted te wezen, want het kwam mijn heel monsterachtig voor en was als volgt: het had eenen kop, rond als een bol en zijn bakkes stont als in een leegte en den muesgaten stonden ook in een leegt, en het onderste van zijn bakkes stont een groote wratte, de welke bezet was met stijf hair als verkens burstel.

Zijn ooren stonden in zijnen nek, zijn lijf was een lijf van eenen dog of hond, zijn beenen waren tot de knien toe als hardse beenen en onder als koeypoten met klouwen en alles.

Zijnen steerd was als eenen steerd van eenen jongen hond. Zijn borst was als een geschilderde borst van een mermin.

Het lijf was zoo slap als offer geen been was.

Dit heb ik zelfs gezien en onderzocht. Finnis.

Dit is mijn grootvader overkomen. Adriaan Suykerbuyk te Nispen.

Een sterk verhaal. Waarheid en fantasie zijn hier wel vermengd.

De borsten waren waarschijnlijk even echt als die van een "meerman".

Gezien kleinzoon Frans er van op de hoogte was, zal dit verhaal, geheel of gedeeltelijk waar wel lang stand gehouden hebben.

3. Om gebrand zeer te zegene.

Spreekt aldus: In den naam Des Vader + ende Des Zoons + ende des Heyligen Geest + Amen +.

Maria moeder gods heeft op U rechterhant en zeegent ond (?) deezen brand +, dat die wyt lijd en niet je en kent. Dat moet heelen tezelfer stonden maria moeder + gods amen.

Doet dit alle morgens nuchter dan leest twee paaternosters en avemarias alle morgens.

Weer een gebedsformule zoals er zoveel waren, de intentie was zonder twijfel goed.

"Nuchter" is waarschijnlijk voor "zuiver" versleten. Een begripsverwarring zoals er zoveel waren.

Paaternoster is het rozenkransgebed.

4. Voor horden en beesten schrijft op het brood.

+ pal + maal + deus + ut in + sante + h + pal + maal + deus ut + in + ermaalen + Sent Thomas op.

Broen,

Om een schel van de oogen te doen.

neemt slenkeldes gou en de gal van drij of vier patrijzen onder malkander en dezen geschwynt in de oogen gedaan.

Probatum Est.

Een zeer vreemde zaak. Het lijkt wel een soort geheimschrift.

Waarschijnlijk een verbasterde Latijnse formule.

Ondergetekende kon er niet uit wijs worden en heeft met wat fantasie vrij vertaals als:

Dat God en St. Thomas hier overwinning en bescherming (beschaduwing) moge brengen.

Hij geeft zijn mening echter graag prijs voor die van een "Latinist", Met de "stinkende gou" hebben we minder moeite Stinkende Gouwe; Chelidonium Majus, paste men wel eens toe bij verzweringen, wonden en krampen en zou dus geneeskracht bezitten.

Al met al om er het hoofd bij te schudden.

5. Voor Bloed te Stutten

+ In den naam Des Vaders en des Soons en des Heyligen Geest.
Amen.

Heer Jesus zoet stut Dit Bloed gelijk gij will Verstaan op Goeden Vrijdag hebt gedaan + . In den naam des Vaders en des Soons ende des Heyligen Geest. Amen.

Hier een gebed om verhoring, niet meer, niet minder, zonder enige franje of onduidelijkheid en daarom begrijpelijk.

6. Als een Paard betooverd is om hetzelfde te keuren.

Neemt 3 Steentjes uyt een Guel fontijn. Dat is een fontijn dat uyt den Grond springt het Geen zeer veel in Duytsland is ende spreekt deze woorden alzoo:

Alles wat gij Mij, toovenaar hebt, dat U dat wedervaare.

In de naam Vaders + ende de Soons + ende des Heyliges Geest + Amen.

Ende werpt de 3 Steentjes over dat hoofd. En spreekt:

Vlees en Bloed ben ik Gebore, daarom is allen U konst En Meyninge Verloren en warpt wijwater met het bovenste van uw hand over het peerd zijne kop, zoo woord het haast beter.

Een toverachtige, maar toch begrijpelijke zaak.

Wanneer een natuurlijk feit niet te verklaren was, dan moest er een toverkol of zo iets in het spel zijn.

OPMERKING: Hier schijnt hij al iets verder in de tijd aangeland te zijn, want hij noemt zijn zoon, Joannes Petrus Suykerbuyk.

Het jaartal dat erbij vermeld wordt is echter zo goed als onleesbaar.

7. Om een paard moedig te maken.

Neemt het net waar een Hengstvolen in geboren is, droogt Het fijngestampt en op den vader gestrooyd, zoo bekomt et moed.

7A. Als men wijd Rijden Wilt en men denkt dat het peerd stijf worde zoude zoo gij smorgens oprijd tot een flierboom komt. Zoo breekt een taksken af en steekt het aan het paard tusschen de ooren.

En denkt dat God de Heer onder een flierboom gerust heeft met zijn kruys en bid een Vader Ons tot Gods Eeren.

Dit is weer "straffe pekkel", maar onder 7A heeft men er God toch weer maar bijgehaald.

Dit heeft zeker niet minder resultaat gehad dan het net van het "volen".

8. Voor Vervangen.

Schrijft deze 3 woorden op Eenen brief op Eenen Goeden Vrijdag.

Seeren + Netter + Job +

Als dan een paard te zwak gereden Zoo stelt dat paard met den kop tegen den Zons op Gang. Geeft hem deze 3 briefkens in 3 stukken brood te Eten. Het eersten in den naam des Vaders + Het tweeden in Den Naam des Soons + en het derden in de Naam Des Heyligen Geest + Amen.

Men zou zich af kunnen vragen of hij aan een dergelijk vertoon zelf geloof zou gehecht hebben.

9. Bloed Stillingen Als Het anders Niet helpen Wilt.

Bloed Ik Verbiede bij Watseren (wateren). Almachtigen Godts Die ende dat vlees heeft samen gemaakt uit paradijs.

Bloed staat stil Gelijk Dat Water in de Jordaan heeft gedaan Daar den Heyligen Joannes onsen Lieven Heer Jusum Christtum gedoopt heeft. Bloed staat Stil alsoo Ende Leyd gebonden met ijzeren banden. Ende Godts handen zelve dat Helpe ons Godts.

Godt + Vader. Godt + zoon. Godt + Heyligen Geest. Amen.

Dit moet 3 maal Gesproken worden. Probatum.

Het is voorwaar een schoon gebed waard om te worden gelezen.

De smid heeft er waarschijnlijk zelf ook zo over gedacht, de voet heeft hij van zijn sierlijk handteken voorzien. Andermaal is het gegeven echter een teken van de beperking van de toenmalige geneeskunst.

10. Een ander voor alle Schade Winden.

Neemt het peerd met zijnen toom En voert het onder eenen Zueren appelboom.

Dan neemt 2 stukken in uw hand (van de appelboom?) en noemt het peerd Zijnen Naam Ende spreekt:

Ik schijde deze stukskens dat is voor al uwe schade goed zijn voor maanden alle pijn ende wild vlees. Dat deze alle verdwijnen in den naam des Vaders + ende des Soons + ende des heyligen Geest.

Amen.

Zoo breekt dat taksken af en hangt Ende Hangt het paard aan. Het een in den maanen. Het ander in den Steerd +

Het geheel is een soort abracadabra en hoort eigenlijk onder de rubriek "onbegrepen stukken" thuis.

Er is werkelijk geen touw of "steerd" aan vast te knopen.

11. Een ander.

Neemt 3 hairen onder uw eigten oksels uyt 3 van uw

(2 woorden onleesbaar) 3 stukken wit navel vel. Dit gedeylt om 3 stukken brood dat een stuksken onder den naam Des Vaders +

Het tweeden in den Naam des Soons + Het derden in den naam Des Heyligen Geest + Amen.

Dit is een bewaerde middel.

Wie het kan snappen, snappe het. Het is even onbegrijpelijk als onleesbaar.

De vrijwillige ontharing onder de oksels is duidelijk en de uitvoering nog pijnlijk ook.

12. Om de Tandpijn af te Zweeren.

Agla + agulata + Jesus + Jesus + Jesus + Viat pas Vertuttua.
Dat te zegt gedaan dat verdrijft de tandpijn.

Weet u het?

13. Tpecer ROOV id Edreap.

Die zweerende borsten en menig diergelijke andere wonden en Quelingen dan menschen en de beesten.

Gentiana gentiaan	1½ loot.
Galanga Minor welriekend	½ loot.
Rabarbar Rabarbera	¼ loot.
Scucus aluis Knoeflook	½ loot.
Fenufanu grecie fenegrief	1 loot.
Zevenzaad	½ loot.
Anies Anijs	½ loot.
Comunio Comijn	½ loot.
Sulphezus. Bloem van Zwavel	¼ loot.
Helleboris Nieskruidt	¼ loot.

Dit bovenstaande moet gemaalen worden tot een fijn poeyer en voor alles de helleboris fijn worden gestooten. Dit poeyer moet in een blaes of glase fles bewaerd worde als het niet en zal worde gebruikt. Zoo neemt enen lepel van dat poeyer menget dit in honig tot een dunne zalf gelijk pap en als Des Savends het paard ofte paarden haar laatste voeyer op hebben Zoo neemt dit gemengde poeyer en smeert dat op de tong van het paard.

Zoover ver naar achteren in de keel als grij kunt, afdoendelijk zal zijn. Continueert dit Ettelijke dagen omtrend thien dagen naar malkanderen met het wassen van de maan en dan nog eens thien of twaalf dagen in het afgaan van de maan en dan zal het eyndigen.

Zoo zal het paard of paarden waaraan et poeyer word gebruikt wel groeyen het bloet zuiveren, alle wonden en truydigheid afgedreven worden, ook van geen en kwaade ziekten het zij long of leverzucht besmet weerden.

Dit is een kostelijk hulpmiddel altoos wel bevonden en van ons dikwijls geprobeert aan en tegen alle quaalen waardoor in de Sterfte ook onze paarden werden geconserveerd ofte behouden.

Alles is hier aanwezig.

De kop doet vreemd aan maar is bij nadere beschouwing een spel met letters en woorden.

Hij hield dus toch wel van buitenissigheden. Daarna komt hij met iets dat toch echt wel op een recept lijkt. Hier en daar met al of niet foutieve Latijnse benamingen.

Gentiaan, Gentiana Lutea,

zou helpen tegen zwakte, bij reuma, maagontsteking en wonden, doch schijnt niet geheel ongevaarlijk.

Rhabarber, Rheum officinale,

werkt naar men zegt laxerend en gunstig op de spijsvertering.

- . Zevenzaad, waarschijnlijk bedoelt Juniperus Sabina.
- . Knoflook, Allium Sivatum is evenals Juniperus Sabina al eens genoemd.
- . Fenegriek. Ook dit is reeds eerder aangegeven.
- . Anijs, Pimpinella Anisum, zou verluchting geven in geval van slijmen, krampen en leverziekten.
- . Komijn, heeft naar wordt aangenomen een gunstige werking op de spijsvertering.
- . Helleboris, zou bruikbaar zijn tegen ontstekingen en een hartversterkende werking hebben en waterzucht tegen gaan, en zou bij grotere dosis giftig zijn.
- . Galanga, mogelijk is hier Galega bedoeld. Dit kruid zou aan te wenden zijn tegen verlammingen en te hoge suikerspiegel.
- . Sulphur, in de volksmond Solferbloem werd vroeger in de varkenshouderij gebruikt bij jicht en stijfheid.

Een heel uitgebreide zaak.

Aflezerij of bezwering is er niet bij te pas gekomen. De maan, een lichaam wat bij toverij e.d. wel tot de verbeelding spreekt, heeft men er niet buiten gelaten.

Voor de rest heeft hij middelen aangevoerd die volgens de hedendaagse kruidenleer nog toepassing vinden. Maar niet "tegens alle Quaalen".

14. Roov nee dreap tad Thurdeg Si Nav. ned ledeas.

Threen Nyza ne tessaw ed nednow Read edem tot tad Jz revyuz Si nad.
Threen redeop nav Syna ne tprewettad ni ed dnow.

Nee redua.

Threen nyza ne tsaw ed stealp read tsree edem nad tprew. Redeop nav ednaerbeg nehcsnem tnorts po.

Bij zoiets zou men toch het "noorden" verliezen. Hij blijft andermaal de zaak omgedraaid te hebben.

We draaien het terug en lezen:

Voor een paerd dat gedrukt is van den saedel.

Neemt azijn en wasset de wond daermede totdat zij zuiver is dan neemt poeder van anijs en werpt datte in de wond.

Een Ander.

Neemt azijn en wast de plaets daer eerst mede dan werpt poeder van gebrande menschen stront op.

Alles heeft pijn gedaan, het lezen van de tekst, het omzetten, het anijs-poeder en de "gebrande menschen stront".

Aan het laatste zat bovendien nog een reukje.

Franciscus blijkt naast hoefsmid en veearts ook nog woordensmid te zijn geweest.

Franciscus, N. Suykerbuyk als smidsknecht.

Ik Franciscus, N. Suykerbuyk heb gewerkt bij mijner broeder Joannes, N. Suykerbuyk te Poortvliet, in het land van Tholen, Sestien weken en drij gulden per week. Waar op ik ontvangen heb:

De eerste rijs als ik met hem ben naar huys gegaan, drij gulden.
De tweede mael naar huys, ses gulden.
De derde rijs van den lombert, agt gulden, twee stuyver.
De vierde rijs naar Vosmeer, twee gulden, twalf stuyver.
De vijfde rijs naar Bergse kermis, vier gulden, agt stuyver.
De sesde rijs naar huys, ses guldens.

Zoo dat mij komt de Somme van agtien Gulden en 2 Stuyvers.

Als men dit narekent komt men tot de slotsom dat er een fout in zijn telling zit.

Hij had namelijk ontvangen "30 gulden en 2 stuyver", zodat hem eigenlijk nog "kwamen" f 17,-- en 18 stuiver.

Een verschil in de rekening kwam in vroeger tijden veelvuldig voor. In eerste instantie zou men dat kunnen wijten aan een telfout.

Maar de veelvuldigheid vraagt een andere conclusie, en tellen kon men heus wel.

Mogelijk dat "De derde rijs van den lombert" als hier een bank van lening mee wordt bedoeld, de verklaring is,

Anderzijds is het niet uitgesloten dat de schuldenaar automatisch rente moet betalen over het verschuldigde bedrag.

In dat geval zou de rente, het verschil zijnde, 4 stuivers hebben bedragen.

Uit het verhaal kunnen we afleiden dat Franciscus op dat tijdstip niet gehuwd was en bij zijn broer inwoonde of i.d.

Het was het zogenaamde "loon boven de kost".

Het loon dat hij genoot mocht er voor die tijd best wezen.

Een dagloner verdiende zonder de kost + 10 stuivers per dag.

En hij kreeg zijn loon "schoon" mee naar "huys".

De afrekening schijnt wat moeilijk te zijn geweest. Maar dat komt onder familie wel meer voor.

Met dit relaas dat met zijn geneeskunst eigenlijk niet zoveel uitstaande heeft willen wij zijn "geschriften" beëindigen.

Wij hebben kennis gemaakt met een man uit de streek die zijn ambacht en geneeskunst beoefende op de drempel van de feodale en nieuwe tijd.

Een tijd waarvan zijn uitingen en gedragingen het stempel dragen.

Enerzijds vanwege zijn recepten, nog vastgeklonken aan het oude, en anderzijds vanwege zijn vaardigheid o.a. van de pen reeds een vertegenwoordiger van een periode die alles in een stroomversnelling zou brengen. Wat hij ons heeft nagelaten is in feite een uniek dokument, waar wij hem, zij het postuum, dankbaar voor mogen zijn.

Wij zullen daarom ingeval de gunstige gelegenheid zich voordoet er ter zijner tijd nog gaarne op terugkomen.

Weerspreuken en gezegden uit onze streek.II.

Zoals al aangekondigd in "Tijding 1980/1" vervolgen wij onze "Weerspreuken en gezegden".

Ook deze keer gaat het over spreuken.

Iedere maand, en/of jaargetijde, kent z'n weertype dat weer bepaalde verwachtingen geeft voor de toekomst.

Gezien de plattelandsmens van oudsher deze tekenen verstond, hij was er immers van afhankelijk, kon hij voor de verwachtingen ook op langere termijn een vrij betrouwbare prognose opstellen.

Deze verwachtingen, goed of slecht, werden veelal in spreuken mondeling overgeleverd.

En ondanks dat velen in het verleden lezen noch schrijven konden, hebben de spreuken vanuit dat verleden stand gehouden tot op de dag van vandaag.

Het is met "maandgebonden" spreuken dat we het hele jaar ronddraaien.

JANUARI

- 1 Januari zonder regen
Is de boerenstand een zegen.
- 2 Heeft januari koude en droge dagen,
in februari zal de sneeuw ons plagen.
- 3 Als in januari de muggen zwermen,
moogt ge in maart uw oren wermen. (warmen)
- 4 Januari geeft twee zomerse dagen.
- 5 Geeft januari een sneeuwtapijt,
dan zijn we gauw de winter kwijt.
- 6 Is het met nieuwjaar mooi klaar,
dat betekent een vruchtbaar jaar.
- 7 Als de muggen in januari dansen,
wordt de boer een bedelaar.
- 8 Met nieuwjaar verlengt de dag,
zoveel een haantje kraaien mag.
- 9 Met driekoningen lengt de dag,
zoveel een geitje springen mag.
- 10 Geeft januari muggenzwerm,
dan hoort g'in oogstaand licht gekern.

FEBRUARI

- 1 Februari is nooit zo goed,
of 't vriest een voet
en 't sneeuwt een hoed.
- 2 Februari is nooit zo fel,
of 't levert z'n drie zomerse dagen wel.
- 3 Regen in februari is mest op 't land.
- 4 Een natte februari brengt een vruchtbaar jaar.
- 5 Alle maanden van het jaar,
vrezten een mooie februaar.
- 6 Februari, zacht en stil,
dan komt de Noordenwind met april.
- 7 In Februari regen,
betekent Goddelijke zegen.
- 8 Al is de sprokkel nog zo fel,
ze geeft haar vijf schoon' dagen wel.

- 9 Is februari zacht
De lente brengt vorst bij nacht.
10 Als de kat in februari in de zon ligt, moet zij in maart weer achter
het vuur.

MAART

- 1 Een droge maart is geld waard.
En een natte april is de boer zijne wil.
2 Sneeuw en hagel, regen en wind,
daarvan is maart een vrind.
3 Maart roert zijn staart.
4 Sneeuw in maart is mest voor 't land.
5 Maartse buien, die beduien, dat de lente aan komt kruien.
6 Daar is geen maart zo goed,
of 't sneeuwt op de boer z'ne hoed.
7 Een koekoeksroep ter helft van maart
is de boer een daalder waard.
8 Maart guur, volle schuur.
9 Waar de wind op 25 maart staat, staat hij 't grootste deel van 't jaar.
10 Droge maart, natte april, koele mei
vullen de schuren en de kelder erbij.

APRIL

- 1 April doet wat hij wil.
2 Een droge april is niet der boeren wil.
Maar een aprilse regen, daar is hun veel aan gelegen.
3 Al is april nog zo kwaad.
De koekoek zal er zijn, vroeg of laat.
4 Aprilletje zoet,
geeft nog wel eens een witte hoed.
5 In april heldere maneschijn,
zal de bloesem schadelijk zijn.

MEI

- 1 In mei moet 't koren in de aren komen.
2 Een natte mei..... boter in de wei.
3 Een kouwe mei is een gouwe mei. (gouden)
4 Mei-regen..... meie-scheut.
5 In mei legt iedere vogel z'n ei,
maar de putter en de griet leggen in de meimaand niet.
6 Een onweer in mei maakt de boeren blij.
7 Op 12 en 13 en 14 mei viert de R.K. Kerk de feesten van Pancratius,
Servatius en Bonifatius. Volgens het volksgeloof zijn deze dagen
koud en guur. Men noemt ze daarom de IJsheiligen.
Daardoor de spreuk:
Pancraas, Servaas en Bonifaas.
Zij geven vorst en ijs, helaas!
8 't Kan vriezen in mei, tot de ijsheiligen zijn voorbij.

JUNI

- 1 Donderweer in juni maakt 't koren dik.
2 In juni dondergevaar
betekent een vruchtbaar jaar.

- 3 In juni weinig regen, voorspelt een grote zegen.
- 4 Juni-regen is Gods zegen,
komt zonschijn daarbij, dan maakt hij boer en stadslui blij.
- 5 Niet te koel, niet te zwoel, niet te nat, niet te droog,
juni vult de schuren hoog.
- 6 Is juni koud en nat, men zegt
dan is gans het jaar vast slecht.

JULI

- 1 Zonder dauw geen regen,
heet het in juli allerwege.
- 2 Hondsdagen, schoon en klaar, beloven een weeldrig jaar.
Zouden zij regen bereiden, ja, dan komen er slechte tijden.
- 3 Slechts in juli-gloed, worden oogst en vruchten goed.
- 4 Hondsdagen: Dat deel van het jaar, waarin Sirius (ster uit het
sterrenbeeld "De Hond" tegelijk met de zon opkomt, noemt men de
Hondsdagen. In ons land vallen ze tussen 19 juli en 18 augustus.
Hondsdagen, helder en klaar,
betekenen een goed jaar.
- 5 Komen de hondsdagen met veel regen,
dan gaan we slechte tijden tegen.

AUGUSTUS

- 1 Als augustus sterk dauwen doet,
dan blijft gewoonlijk het weder goed.
- 2 Noordenwind in augustus opgestaan,
brengt standvastig weder aan.
- 3 Warme augustus..... strenge winter.
- 4 Als de eerste week van augustus heet is,
peinst, dat de winter lang wit is.
- 5 Geeft augustus zonschijn, zeker krijgen we gouden wijn.

SEPTEMBER

- 1 Vorst in september..... zacht in december.
- 2 Als in september de donder knalt,
met Kerstmis de sneeuw in hopen valt.
- 3 In september warme regen, brengt de boeren rijke zegen.

OKTOBER

- 1 Is oktober warm en fijn, 't zal een scherpe winter zijn.
Maar is hij nat en koel, 't is van 'n zachte winter een voorgevoel.
- 2 Brengt oktober veel vorst en wind,
zo zijn januari en februari zeer mild.
- 3 Oktober met groene blaan,
brengt een zachte winter aan.
- 4 Warme oktoberdagen..... februarivlagen.
- 5 Brengt oktober vorst en sneeuw,
men hoort des winters klaaggeschreeuw.

NOVEMBER

- 1 Staat in november het veld kaal,
dan is de zomer voor de boeren schraal.
- 2 Als 't in november 's morgens broeit,
wis, dat 's avonds de stormwind loeit.

DECEMBER

- 1 December, koud en wel besneeuwd,
zo maak de grote schuren gereed.
- 2 December, zacht en dikwijls regen,
geeft weinig hoop op rijke zegen.
- 3 Blaast de Noordenwind met decembermaan,
dan houdt de winter vier maanden aan.
- 4 Geeft Kerstmis warme zonschijn,
dan zal er te Pasen houtvuur zijn.
- 5 Vliegen met Kerstmis de muggen rond,
dan dekt met Pasen 't ijs de grond.
- 6 Decembertmist..... goud in de kist.

Mocht iemand nog oude spreuken en/of gezegden kennen die een interessante bijdrage kunnen zijn voor deze rubriek, of ons "taaleigen", dan houden wij ons warm aanbevelen.

A. Hugens-Verbrugge
Werkgroep Dialecten, oude verhalen enz.

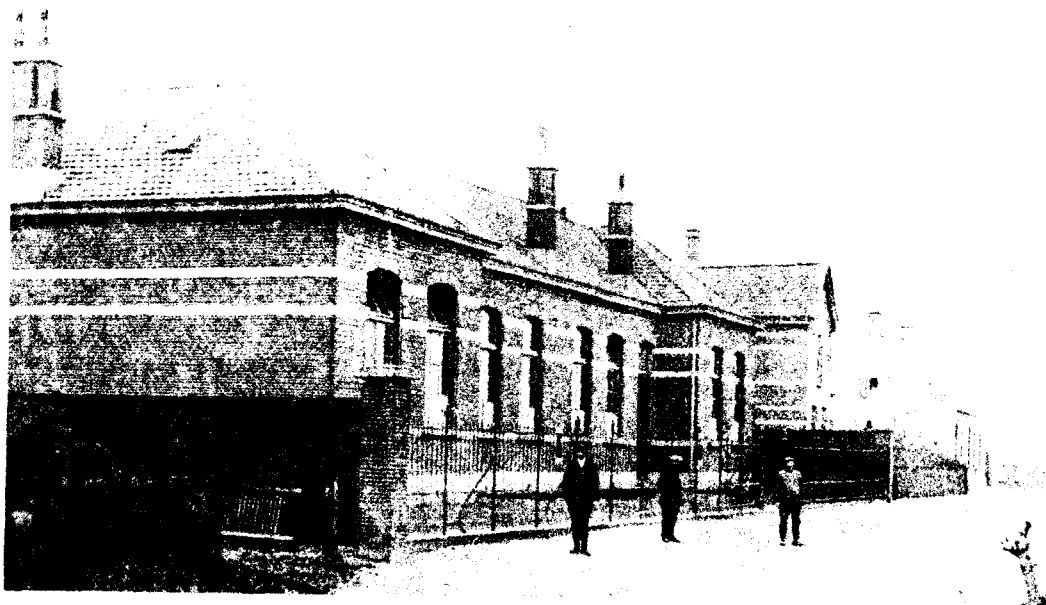

HIND-DORP-STRAAK, WOENS-DRECHT.

Voor 1800 noemde men dit westelijk gedeelte van de Dorpsstraat "Het Plain".

Op deze oude foto leven we kennelijk in "peetijd". Een modderige straat en op de achtergrond een dokkerende "klikkar".

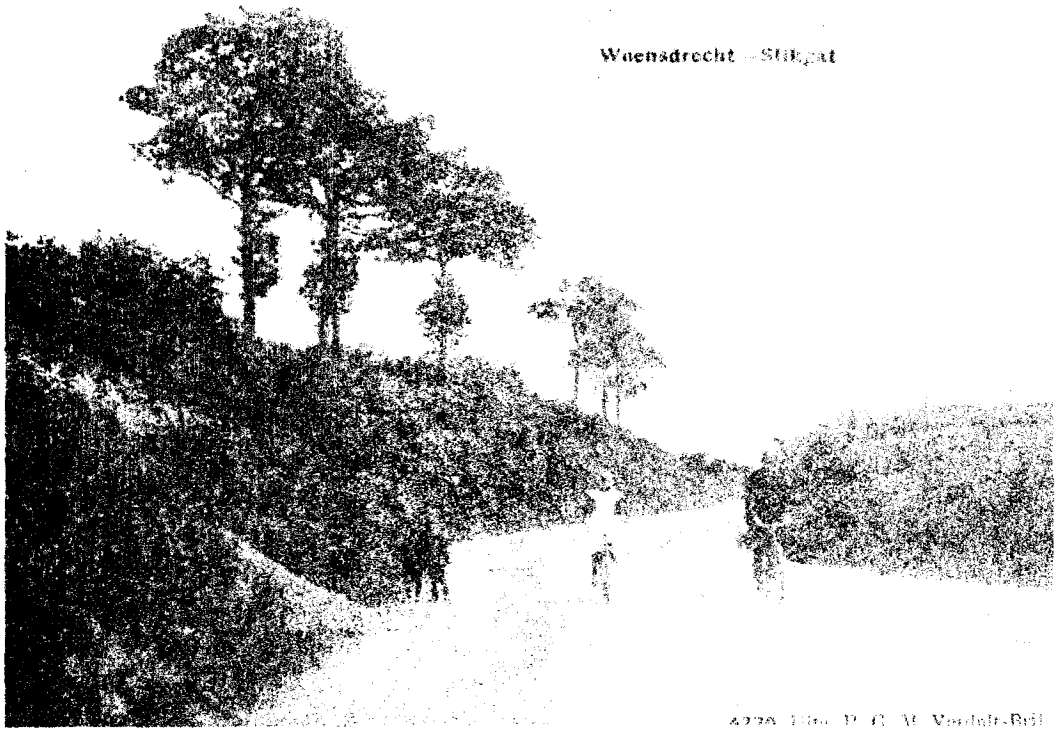
Gevel van de R.K. Jongensschool te Hoogerheide - Woensdrecht.

De R.K. Jongensschool te Hoogerheide - Woensdrecht, omtrent 1920.

Dit gebied maakte eertijds deel uit van de "Heerlijkheid Woensdrecht".

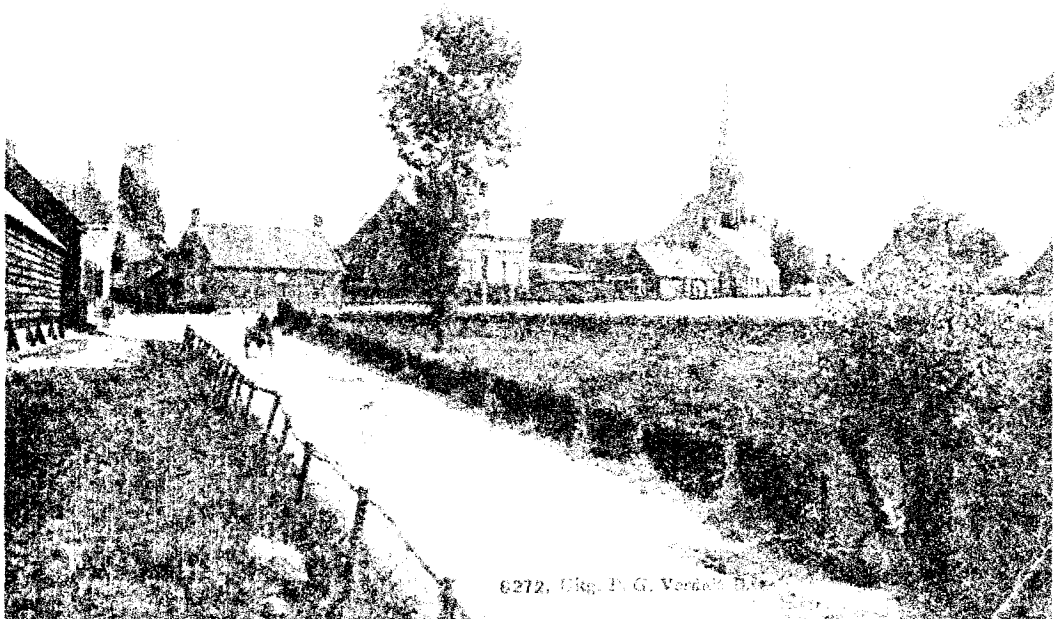
Woensdrecht - Sluipgat

4276. 1906. P. G. M. Verdelt-Bell

Oude foto met de " afdeling " naar Woensdrecht.
links de " Wes- of Westberg ", rechts de " Ijsberg ".

Woensdrecht - Derpzicht

6272. 1906. P. G. M. Verdelt-Bell

Een zicht op Woensdrecht vanuit de Zuidpolder.
Links prijkt nog de eeuwenoude en in W.O. II verwoeste
"Stompe Toren".

GRONDEN EN EIGENAREN IN DE 18DE EEUW TE WOENSDRECHT III.

In dit derde deel voeren we de lezer "binnen Woensdrecht" met in hoofdzaak de bebouwde- en onbebouwde percelen ten noorden van de Dorpsstraat, waarvan men het westelijk deel in de 18e eeuw "Het Plain" noemde.

Een "plein" in de ware zin des woords was dit echter niet.

Meer dan waarschijnlijk speelde het openbare in het dagelijkse leven zich hier af en waren o.a. de kramerijen bij festiviteiten hier opgesteld.

Verder maakt men kennis met het gebied, dat omsloten was en is door Dorpsstraat, Rijzende weg (Molenstraat), Bossestraat en Nederheide.

In feite niet het vruchtbaarste gedeelte van de "kern".

Dit vervolg zal duidelijk maken, dat er in de 18e eeuw nog beboste of gedeeltelijk beboste percelen in voorkwamen.

Al treffen we in deze streek o.a. het toponiem "De Fortuin" aan, die gronden hebben zeker geen fortuin opgeleverd.

Verder is het opmerkelijk, dat de percelen ter weerszijden van de huidige Rijzende Weg lang, doch vooral smal waren.

In eerste instantie zou men kunnen denken aan een moeilijke bewerkbaarheid in verband met de "afzink" van de gronden.

Met een beetje kennis omtrent de geschiedenis van Woensdrecht moet men wel tot de konklusie komen, dat de reden een andere is.

Woensdrecht telde rond 1530-600-700 inwoners op basis van 120-140 huizen à 5 bewoners per huis, doch vanaf 1530-1580 daalde door overstromingen van de vette polders en de verwoestingen van de 80-jarige oorlog de bevolking tot + 50 personen.

De bebouwing was zo goed als geheel verloren gegaan.

Op zeer goede gronden mogen we aannemen, dat deze bebouwing zich voor een groot deel langs de "Rijzende Weg" bevond.

De Kerk en de Molen stonden er, en Krüger spreekt zelfs van een "Borse" (beurs).

Van oude kerken is bekend, dat ze temidden der huizen staan of stonden.

Verder was er de weg, hoog en droog.

In die tijden van enkel zandwegen van niet geringe betekenis !

Een ander gegeven dat voor een vroege dichte bebouwing van de Rijzende Weg pleit, is de Raadhuisstraat te Hoogerheide.

Op het eind van de 18e eeuw was daar nog praktisch geen bebouwing en bestonden de gronden aldaar uit enkele grote percelen, aan de oostzijde niet eens in kultuur gebracht.

Door intensieve huizenbouw in de 18e- en 19e eeuw is hier ongeveer dezelfde perceelsvorm ontstaan als in vroeger tijden aan de Molenstraat - Rijzende Weg te Woensdrecht.

Daar komt nog bij, dat er zich veel en niet alle direkt verklaarbare, toponiemen bevinden, o.a. Steenhouwersbosch. Terecht mag men o.i. stellen, dat men hier neerziet op, en uitziet over, dat gedeelte van Woensdrecht, waar veel van de bewogen geschiedenis van het dorp zich sedert vele eeuwen heeft afgespeeld. Zelfs nog in de 2e wereldoorlog.

Met deze overdenking stellen we dit gedeelte aan U voor.

No. 121. Zuidzijde van Dorpsstraat tegen het Zuydland, een stuk zaayland. Een stuk zaayland, groot geweest 1-g-11-r, hiervan uitgegeven " de Drie volgende posten samen tot 180 roeden, rest dus nog 131 roeden.

DE WED. WILLEM PERDAEMS.

Noord: Voorschreven posten (huysjes en dorpsstrate..).
Oost: no. 120 Maghiel Speek en ten deel het Zaayland.
Zuyd: no. 122, wed. Adriaen Muts.
West: de Dreef, tegen 124 Wed. Adriaen Muts.
NOOT: Modo bij coop. Corn. v. Caem dd. 26 mrt. 1776,
spec. belast f.600,-- à 4% t.b.v. Monsieur Pieter Zeegers,
vlgs. Scheepen verband brief dd. 5 mei 1776.

In 121. Zuyd-zijde van Dorpsstraat tegen het Zaayland, eene huisinghe met hoff en erve.

Eene huisinghe met hoff en erve, groot 60 roeden Jacobus Janse.
Noord: Dorpsstrate.

Oost : no. 120 (Maghiel Speek).
Zuid : no. 121 Wed. Willem Perdaems.
West : Jan Broos (ook in 121).

OPMERKING: Spec. belast: grond chijs t.b.v. Willem Perdaems vlgs. chijsbrief voor de weth. v. Woensdregt, gepasseerd di. 6 juli 1757, mod. Corn. van Caem.

In 121. Zuydzijde van de Dorpsstraat, tegen het Zuydland, eene huisinghe hoff en erve.

Een huisinghe hoff en erve, groot 60 roeden.

JAN BROOS.

Noord: Dorpsplain (dorpsstraat, was daar wat breder).
Oost : Jacobus Janse in 121.
West : Wouter Bogerts in 121.
Zuid : Wed. Perdaems 121.

OPMERKING: Grond chijs van Willem Perdaems vlgs. chijsbrief, voor de weth.v.Woensdregt gepasseerd dd. 19 mei 1767 mod.Corn. v. Caem.
f.100,- tot f.4.- sj. t.b.v. J.B. Morin, vlgs. Scheepene schuldbrieven daar verlden dd. 9 mei 1768. Modo de secr. J.B. Morin.

In 121. Zuydzijde van het Dorp en de hoeve Nieuwenbergh, een huisinghe hoff en erve. Eene huisinghe hoff en erve groot 60 roeden.

WOUTER BOGAERTS.

Noord: Dorpsplain (verbr. Dorpsstraat).
Oost : Jan Broos in 121.
Zuid : Wed. Willem Perdaems 121.
West : 122. Wed. Adraen Muts 2g-102-r.

OPMERKING: Grond chijs t.b.v. Wed. Willem Perdaems vlgs. chijsbrief dd. 15-4-1768. Modo Corn. van Kaam . f.100,-- tot f.4,- sjaars aan interest t.b.v. "den Den arme" deser heerlijkheid vlgs. schaeppenverbandbrief d.d. 17-4-1772 (capitaal f.100,-- met de verloopen interesten is 16 July 1796 afgelost geworden.

no. 121. In 1760 WILLEM PARIDAENS WED. OG-131R.

In 121. Jacobus Janse 60R.
121. Jan Broos 60R.
121. Wouter Bogaerts 60R.
Tesamen was het evenals 1772 1G-11R.

no. 122. Zuyd Zij van 't Dorp. In de Hoeve Nieuwenbergh. Een perceel zaayland met schuure etc. Een perceel zaayland waar de schuure en misput op is groot 2 gemeten en 102 roeden.

WED. ADRIAEN MUTS.

Noord: 121.
Oost : Het Zuydland.
Zuyd : Nr. 123, wed. Adriaen Muts, 2g-26r.
West : Nr. 124. Wed. Adr. Muts met daartussen den weg.
NOOT : Modo. Dhr. Doctor Jacobus Muts zie nr. 116.
Modo. Jan Migielsen bij koop; zie opdr. dd. 18 sept. 1803.

no. 122. In 1760 DR.WED.ADR.MUTS met 3 capoons (1). 2G102R.

De Nieuwenberg.

Dit toponiem eist wat voorzichtigheid men zou veronderstellen, dat er dan ook een Oudenberg zou zijn; deze is ons echter onbekend. Vandaar dat we zouden kunnen veronderstellen, dat het mogelijk wat later dan andere omliggende gronden in kultuur is gebracht en derhalve met "NIEUW" is aangegeven.

no.123. Zuyd Zij van het Dorp en de Hoeve Nieuwenbergh.

Een perceel zaayland.

Een perceel zaayland, sijnde, eenen geer.

Wed. Adr. Muts, gr. 2G-26R (1g-224-r in de polder) rest 101 roeden.

Noord: 122 en 124. Wed. Adr. Muts.

Oost en West: het Zuydland.

OPMERKING: Deze situering is niet juist, doch:

Oost: 't Zuydlandt.

West: 't Zuydlandt en den weg naar "t Zuydlandt tussen 124.

Noord:122. Wed. Adr. Muts.

Zuydt:'t Zuydlandt.

NOOT: Modo. Dhr. Doctor Jacobus Muts, zie 116.

Modo. bij koop Jan Migielsen dd. 18 sept. 1803.

no.123. In 1760 WED. ADR. MUTS met 1 capoon. 2G-26R.

waarvan 1G-225R onder de polder, de grootte ten hoge was inderdaad slechts 0G-101R.

no.124. Zuyd Zij van 't Dorp en de Hoeve Nieuwenbergh, Hoeve de Nieuwenbergh. Een perceel waarop de Hoeve is staande genaemt "Den Nieuwenbergh" groot 2g-80-r.

WED. ADRIAEN MUTS.

Noord: De Straet (Dorpsstraat) Westeinde.

Oost : 122 en 123 en 121 ged. (met daartussen de weg naar het Zuydland.

West : Het Zuydland (met klein gedeelte NW tegen weg langs de Ouden Dijk.

NOOT: Mode: Dr. Jacobus Muts. Modo: Jan Migielsen bij koop 18 sept. 1803.

OPMERKING: Nu in 1978 Hoeve Alf. Kuylen-Koekhoven doch niet meer op dezelfde plaats.

no.124. In 1760 eveneens Wed. Adr. Muts met 2G-80R en 1 Capoon.
Jac. Brill in 1812.

no.125. Noordzijde van Dorpsstraat van 't plain costw. op eene huisingh
hoff en erve.
Eene huisingh hoff en erve genaemt "Tafeltje Rond" groot 168 Roeden.

GEEFT LIJS.

Noord: nr. 127 Wed. Pieter Snakken (572) Mr. vd. Meer ?
en 't kerkhoff (met kerk).

Oost : no. 126. Wed. Jan Smits 1g-84r.

Zuyd : De straet (plain) Dorpsstraat.

West : De molenstraat half aangemeten (Rijzende weg).

NOOT : Modo Willem Dons bij coop. 11 Aug. 1798.

Opmerking in 1978 Timmerwerkplaats Groffen hoek Dorpsstr.
- R.Weg.-.

no.125. In 1760 Geert Leijs, groot 0G168R - Gabriël Plompen in 1811.

TAFELTJE ROND.

Een pracht van een toponiem gezien de kruising der wegen was dit
indertijd zeer waarschijnlijk een herberg.

no.126. Noordzijde van Dorpsstraat van 't plainm oostw. op.
Twee huisinghe met schuure.
Twee huisinghe schuure (hoeve) en zaayland, groot 1 gemet
84 roeden.

WED. JAN SMITS.

Noord: 128. Kerk en Kerkhoff.

Oost : 130. "de Croon" Maghiel Speek.

Zuid : De Straet (plain), dorpsstraat.

West : 125. Geert Leijs "Tafeltje Rond".

NOOT : Modo "Gabriël Swagemakers bij Coop. dd. 20 febr. 1785

no.126. JAN SMITS WED. eveneens in 1760 1G-84R.

Op dit perceel bevinden zich momenteel de RK. kerk, de oude
pastorie en de Hoeve Brooymans.

no.127. Noordzijd van Dorpsstraate van het plain, Oostw. op.
Een huisje hoff en erven.
Een huisje hoff en erve groot 57 roeden.

WED. PIETER SNAKKEN.

Noord = 128 = Kerk en Kerkhoff.

Oost en Zuid: nr. 125 Geert Leijs (Tafeltje Rond).

West : de halve Moleweg (Rijzende weg).

NOOT : Modo Adr. Verbraak op de dd. 11041799.

Opm. grond chijns ten behoeve van de Kerk deeser Heerlijkheid
chijnsbrief dd. 1 november 1760.

no.127. In 1760 PIETER SNAKKEN - Huys, met 0G-57R.

Na de dood van de Wed. Pieter Snakken aan Pieter Slooven erfge-
namen, deze waren haar kinderen uit 1e huwelijk met Pieter,
Aertsen Slooven.

- no. 128. Noordzijde van Dorpsstraat van het plain Oostw. op.
De kerk en kerkhoff.
De kerk- en kerkhoff (stompe toren met los bijgebouw)
Zonder opgegeven maat en chijs.
Opmerking: Grootte ? niet aangegeven.
Ligging wel bekend, niet aangegeven.
Niet pond, of cynsplichtig.
- no. 128. "Den Kerkhoff" in 1760. De oppervlakte werd ook toen niet opgegeven
zonder betaling van chijs. Het geheel kwam op het einde der 16e
eeuw in Protestantse handen.
Het laatste restant van eertijds OLV Hemelvaartskerk (De stompe To-
ren) ging op het einde van WO II Oct. 1944 tijdens de slag om
Woensdrecht geheel ten onder.
- no. 129. Een parceel zaayland MAGHIEL SPEEK.
1 gemet 133 roeden.
Noord: eenen halven molenakkerseweg.
Oost : den dorps arme v. woensdrecht no. 134.
Zuid : Maghiel Speek no. 130 "De Croon".
West : het Kerkhoff.
Modo: Joseph Adriaensen ongedat.
- no. 129. In Cynsboek 1760 staat aangegeven WIJNANT NUYTS BROUWERLJE.
1 gemet - 133 roeden.
Dit lijkt mij een abuis gezien geen intekening van een gebouw op
de cynskaart staat aangegeven, doch wel bij no. 130, dat is zo
goed als zeker "De brouwerije". "Een halven molenakkerweg" of
molenweg is nu "Rijzende weg".
- no. 130. De Croon. Maghiel Speek. Eene Huijsinghe, schuure en herberge, ge-
naemt De Croon met: 1 gemet en 240 roeden zaayland.
Noord: no. 129 Maghiel Speek.
Oost : no. 131 en 132 resp. Jan Willemse en Gerardus Oseruders
Zuyd : de Straet.
West : no. 126 Wed. Jan Smits.
- no. 130. In 1760 WIJNANT NUYTS.
1 G.240R.
Joseph Adriaans bij koop in 1773.
"De Croon" en "Brouwerije" zijn hier duidelijk identiek.
- no. 131. Een huys, hof en Erve. JAN WILLEMSE.
Groot 49 roeden.
West en Noord: no. 130. De Croon van M.Speek.
no. 132. ten deele Ger. Oseruders
Oost: Hendrik Perdaems in no. 132.
Zuid: de Straet.
Geen modo.
- no. 131. Jan Willems huisje in 1760.
groot 49 roeden.
Schijnt voor 1800 te zijn afgebroken. "Ter plekke" oefende dhr. Buys
+ 25 jaar geleden het zadelmakersvak uit.

no. 132. Eene huisinghe Wagemakers winkel en zaayland. Gerardus Osenschreuders.

Groot: 1 gemet en 28 roeden.

Noord: no. 134 den Dorps Arme v. Woensdregt.

Oost : Geert van Putte no. 133.

Zuyd : De straet.

West : Jacobus Brooymans in no. 132.

Modo : bij koop Jacobus de Vos. Opdr. 19 nov. 1790.

no. 132. Wouter Cornelisse huysje in 1760.

Gerard Osenschreuder in 1771.

Adriaen Bruggmans in 1812.

Groot 10 28 Roeden.

Ter plaatse woont nu Flor vd. Poel.

no. 132. Eene huisinghe, hoff en erve Hendrik Perdaans.

Groot: 80 roeden.

West : Jan Willemse no. 131.

West, Noord, ten deele Oost: no. 131.

Oost : Jacobus Brooymans in no. 132.

Zuyd: Dorpsstraate.

In 132. HENDRIK PERDAENS huysje in 1760.

Groot: 80 roeden.

Het is op de cynskaart 1760 niet ingetekend.

Pieter Jan Montree bij koop in 1806.

In 132. Eene huisinge, hoff en erve - JACOBUS BROOYMANS.

Groot 40 roeden.

Noord en Oost: Gerardus Ossenschruders.

Zuyd: Dorpsstraate.

West: Hendrik Peraans in no. 132.

Modo: 1. Desselvers Weduwe.

2. Jacobus de Jongh no. ??

3. bij koop Jan Baptist Martinus opdr. 12 Junij 1789.

In 132. "Hendrick Dingemans huysje" in 1760 , 40 roeden.

no.133. Een parceel zaayland met de werff waarop de hoeve is staande
GERRIT VAN PUTTE.

Groot 5 G.224 roeden.

Noord: no. 134,135,136,137 en 138.

Oost: no. 141 den Dorps Arme v. Woensdregt.

Zuyd: no. 142 den doornbos van Arnoldus Brooymans en de straate.

West: no. 132 Ger. Ossenschruders.

Modo: 1) 25-5-1779 bij koop Willem van Putte.

2) Gerrit v. Putte op Testament 28 Julij 1797.

3) Cornelis Montree opdr. 11 jan. 1808.

no.133. GEEFT V.D.PUTTE, Steede in 1760.

Groot 5G-224R.

no.134. Een Geer Zaayland, Den Dorps Arme van Woensdregt.

Groot 1 gement 203 Roeden.

Noord: een halven weggh aan den Molenbergh.

Oost : no. 135 Maghiel Speek.

Zuyd : no. 132 en 133, resp. Osenschruders en Gerrit van Putte.

West : no. 129 Maghiel Speek.

No. 134. "DEN ARMEN" in 1760.

Groot 1G-203R.

"Molenbergh" = Rijzende weg.

Deze "Arme" is de zgn. wereldlijke "Arme".

No. 135. Een meet zaayland MAGHIEL SPEEK.

Groot 260 roeden.

Noord: een halven weg teegens den Molenbergh.

Oost : no. 136 den Dorps Armen v. Woensdregt.

Zuyd : no. 133 Gerrit van Putte.

West : no. 134 den Dorps Arme v. W.

Modo : Joseph Adriaensen ongedateerd.

No. 135. ADRAEN STOFFELS in 1760.

Groot 260 Roeden.

No. 136. Een Meet Zaayland. Den Dorpsarmen v. Woensdregt.

Groot: 276 roeden.

Noord: een halven weg teegens den Molenbergh

Oost : no. 137 Gerrit van Putte.

Zuyd : no. 133 Gerrit van Putte.

West : no. 135 Maghiel Speek.

No. 136. In 1760. "DEN ARMEN".

Groot 276 Roeden.

Als U de kaart bekijkt dan zitten we in het terrein der "lange meten".

No. 137. Een perceel zaayland GERRIT VAN PUTTE.

Groot: 2 gemeten.

Noord: een halven weg aan De Molenakkers.

Oost : no. 138 Anthonie Willemsse.

Zuyd : no. 133 Gerrit van Putte.

West : no. 136 den Dorps Armen van Woensdregt.

Modo : 1. bij coop. 26-5-1779 Willem v. Putte.

2. ex testamento 28 july 1797 Gerrit van Putte.

3. Cornelis Montree opdr. 11 jan. 1808.

No. 137. GEERT V.D. PUTTE in 1760.

Groot 2G-OR.

No. 138. Een meet zaayland "DE VINKESLAG" ANTHONIE WILLEMSE.

Groot: 1 gemet en 73 roeden.

Noord: een halven wegh aan de Molenakkers.

Oost : no. 139 Den Dorps Arme van Woensdregt.

Zuyd. en West: no. 133 en 137 beide G.v. Putte.

No. 138. JAN BOGAERS in 1760.

Groot 1G-73R.

"DE VINKESLAG".

Een sprekend toponiem.

Ongetwijfeld is op dit perceel de vogelvangst of nauwkeuriger de vinkevangst beoefend.

Slag: Is slagnet. Dus vinkenvangst met een slagnet.

No. 139. DEN HEILIGE GEESTBLOK.

Een perceel lands met een servitutwegje daardoor loopende den Dorps Arme van Woensdregt.

Groot: 3 gemeten 194 Roeden.

Noord: een halven weg teegens de Mooleackers.

Oost : no. 140 den Dorps Arme v.W.

Zuyd : no. 144 Wed. Adriaen Muts en no. 141 den Dorps Arme v.W.

West : no. 138 Anthonie Willemse.

No. 139. "Den Armen" in 1760.

groot 3G - 194 R.

De H.Geestblok.

Benaming in vroeger tijden voor een perceel land van de H.Geesttafel. Een armbestuur, ofwel bedelingscentrum van een parochie. Zo een H.Geesttafel verkreeg zijn inkomsten veelal uit bezit van onroerende goederen en legaten.

Deze H.Geestblok hoorde kennelijk niet meer tot de parochiale arme gezien en bij tellingen uit die tijd betreffende de armenzorg in verband met de parochie-arme van "den Roomschen arme" (te Hoogerhijde) gesproken wordt.

No. 140. Een perceel zaayland met een servitutwegje daardoor lopende den Dorps Arme van Woensdregt.

Groot: 2 gemeten en 288 Roeden.

Noord: een halven weg teegens de molenakkers.

Oost : no. 164 en 145 Wed.Adr.Muts beide

Zuyd : no. 144 Wed. Adr. Muts.

West : no. 139 Den heiligen Geest blok+

No. 140. In 1760 eveneens "Den Armen".

Groot 2G 88 roeden.

Dergelijke gronden hield het armbestuur vrij lang in bezit. Vóór de vestiging van het Koninkrijk der Nederlanden vonden er weinig verkopeningen van deze gronden plaats.

No. 141. Een perceel zaayland Den Dorps Arme v. Woensdregt.

Groot: 1 gement 75 roeden.

Noord: no. 139 den H.Geest Blok.

Oost : no. 144 Wed.Adr.Muts.

Zuyd : no. 143 Jan Meeuwis.

West : no. 133 Gerrit van Putte.

No. 141. Den Armen in 1760, groot 1G-75R.

No. 142. DEN DOORENBOS.

Een herbergh, hoff en Erve genaemt Den Doorenbos. ARNOLDUS BROOYMANS.

Groot 148½ Roeden.

Genoomen uyt no. 133 van Gerrit van Putte.

Oost : ten deele 141 den Dorpsarme en 143 van Jan Meeuwis.

Zuyd : de Straat.

West en Noord: no. 133 Gerrit van Putte.

Modo: 1. bij koop Jan Meeuwis opdr. 19031790.

2. Geraard Ossereuders opdr. 19-9-1790.

3. Cornelis Vadde ongedat.
Huys: Grond chijs t.b.v. Gerrit van Putte van dato 9 nov. 1760.
Modo: Willem van Putte.

No.142. DE KINDEREN MERIEN Schom huisje.

Groot 148½ roede in 1760.
Op andere plaatsen schrijft men Schoen.
Ter plaatse woont thans de Wed. Jonckheere.

DE DOORENBOSCH.

Een toponiem dat m.i. verwijst naar een meidoorn of braamstruik.
De naam heeft geen stand gehouden, het café echter wel.

No.143. In 1760 PIETER VOORMAAT huisje.

Groot 95½ roede.
Enkele decennia geleden stond hier de boerderij van de fam. Hopmans-Willems. In verband met de uitbreiding van Woensdrecht is deze afgebroken.

No.143. Een huysinge, Smits winkel en hoff van JAN MEEUWIS.

Groot: 95½ roeden. Gekoomen uyt no. 141 den Dorps Arme v.W.
Noord: no. 141 den Dorps Arme.
Oost : no. 144 Wed. Adr.Muts.
Zuyd : de Straet.
West : no. 142. Den Doorenbos van Arn.Brooymans.

No.144. WED.ADRILAEN MUTS met 2 Capoons.

in 1760 Groot 5G-290R.
"De Steede" was gelegen aan de Dorpsstraat t/o. de Tuinstraat.

No.144. Een perceel zaayland waarop eene Hoeve is staande WED.ADRILAEN MUTS.

Groot: 5G 290R. Belast zie no. 102.
Noord: no. 139, 140 en 145, resp. den H.G.Blok, den Dorps Arme en Wed. A.Muts.
Oost : ten deele no. 163 (Willem v.Putte) no. 150 (Adr.Stoffels) en 146 (erffgen.Johan Wouters) en met een wegje no. 147 (Huybrecht Kerotens).
Zuyd : de Straet.
West : Jan Meeuwis no. 143 en den Arme no. 141.
Modo : 1) zie no. 35.
Modo : 2) Anna Cornelia Speek bij koop zie opdr. 19 maart 1790 getrouwd met Jacobus vd. Moer.

No.145. Een perceel zaayland tot een gear de WED.ADR.MUTS.

Groot: 1 gem. 38½ Roeden. Belast zie no. 102.
Noord: West een halff wegje.
Oost : no. 163 Willem van Putte.
Zuyd : no. 144 Wed.Adr.Muts (met hoeve).
West : no. 140 Den Dorps Arme v.Woendrecht.
Modo 1: De kind.van juffr.de Wed. Gymberts.
Modo 2: Anna Cornelis Speek bij koop, zie opdr. 19 maart 1790 met Jac. vd. Moer.

No.145. WED.ADRILAEN MUTS in 1760.

Groot 1G-38½ R.

No.146. DEN BERGH.

Een perceel zaay en boschland, genaemt den Bergh.

De Erffgen.de Heer Johan Wouters.

Groot: 2G235R.

Noord en Oost: no. 150 Adr. Stoffels.

Zuyd: Huybregt Kerstens met no. 147 ten deele en ten deele Zuyd en West 144, (Adr.Wed.Muts).

Dit perceel heeft zijn uytweg noord en zuyd.

Modo 1: bij erfenisse de Heren Abraham en Nicolaas Wouters ongedat.

Modo 2: 9-6-1802 Mathijs Willemse.

No.146. Dhr. Joh. Wouters in 1760.

Groot 2G-235R.

De benaming "Den Bergh" is niet helemaal, de gronden met Servitutwegje behoren nu tot de boerderij, van Beek.

No.147. Een huysinge, schuurtje, hoeff, erff HUYBREGT KERSTENS.

Groot: 1G en 270 Roeden zaayland.

Noord: no. 146 erffgen. Johan Wouters.

Oost : no. 148 Adriaen Stoffels.

Zuyd : de straet.

West : met een wegje op dezen grond teegens no. 144 (Wed.Adr.Muts).

Modo : Abraham en Jacoba van Pagee bij coop. in dat 28-10-1779.

Abraham van Pagee overleden zijnde komt ex testamento alleen aan zijn zuster.

In 147 Een huysje en hoff PIETER VORSELMANS.

Groot: 72 roeden.

Noord Oost: Huybregt Kerstens.

Zuyd : de Straet.

West : een wegje op deesen grond teegens no. 144 (wed.Adr.Muts).

No.147. In 1760 was dit perceel van "Den Armen", en groot 2G-42R.
In 1771 is dit perceel gesplitst en verkocht in 2 percelen (zie no. 147 en in "no.47". De koopsom bedroeg voor Kerstens f.500,-- en voor Vorselmans f.300,--.
Dit is het gebied waarop in 1980 de hoeve van Corn.van Beek en zn. staat.

no.148. Een parceeltje zaayland Adriaen Stoffels.

176 roeden.

Noord en Oost no. 150. Zuyd: de straet. West: Huybregt Kerstens met no. 147.

Modo: 1) Jan Adriaanse bij testament van den 23 july 1793.

2) Jan Dingemans in huwelijk met de weduwe J.Adriaanssen.

no.148. ADRIAEN STOFFELS en Geestelijk, staat er voor 1760.

Waarschijnlijk gemeenschappelijk bezit.

Groot: 0G-176R.

No.149. Een perceel zaayland. De WED.ADR.MUTS.

2G en 175 roeden.

Oost : de Straet na de Swaan.

Zuyd : die na het dorp.

West en Noord: no. 150.

Modo : Adriana en Theodorus Jac.Eymberts, zie no. 35.

Moet zijn de Heer Johan Muts, zie no. 89.

Modo : Jacobus Kuylen bij koop den 16e mei 1787.

No.149. Eveneens DE WED.ADRIAEN MUTS in 1760.

Groot 2G-175 Roeden. Het perceel ligt bij het "Mariabeeldje" hoek Nederheide.

Dit gebied noemde men in vroeger tijden "den Berg" en "Den Westberg". Hiermede is noogmaals aangetoond, dat "Den Ijsberg" zuidelijk van de Nieuweg was, en is gelegen.

No.150. De Wesbergh.

Een perceel zaayland met de Wesbergh en bergh met een wegje door den wesbergh loopende waarop de hoeve is staande.

Groot in het geheel 10G en 20⁴ roeden ADRIAAN STOFFELS.

Noord: een weg (de lijkweg!) op den grond van no. 151 en de nrs.163, 162,161,160, 159, 158, 157 en 156,

Oost : Des straet na de Swaan.

Zuyd en Oost: no. 149

Zuyd: de Straet.

West en Zuyd: no. 146 en ten westen no. 144.

Modo: Jan Adriaense bij testament 23 july 1793.

Modo: Jan Dingemans in huw. met Wed.J.Adriaense.

No.150 ADRIAEN STOFFELS in 1760.

Groot 10-G-204-R.

Deze kavel besloeg het grootste gedeelte van Nederheide-West.

Toen noemde men dit gebied als onder no. 149 aangegeven "Den Wesberg".

Westberg.

De "Berg" westelijk van de Nederheid. Dit is gemakkelijk aan te tonen en misschien daarom een aansporing voor de autoriteiten om de naam te laten "herleven".

No.151. De Fortuyn

Een huysinge en schuur genaemt de Fortuyn.

met een perceel bosch en zaayland daar aan groot na korting van de erff hierna volgende 2G en 196 roeden. JACOBUS HUYBREGIS.

Noord: no. 152.

Oost : de straet na de Swaan

Zuyd : no. 150

West : no. 156.

Op dit perceel loopt een wegje nevens no. 150 na dorpstraet te vooren oft nog bekend het lijkwegje '.

Modo: Gabriel Thijssen met C.Dalemans 10 july 1800.

No.151. Jan Smits huys in 1760.

Groot 2G-248R.

Uitgegeven (zonder datum) aan Joos Nuyts 52-R.

De overgebleven 2G-196R aan Gabriël Thijssen in 1775 en vervolgens aan Cornelis Daalemans, sept. 1800.

Den Fortuyn.

Mogelijk was dit een herberg, ofwel boerderij en herberg wat een mogelijkheid was om "fortuin" te maken.

- In 151. Een huysinge en hoff JOSEPH NUYTS
Noord, Oost en West no. 151 alsmede zuydt met den rijsende wegh ! (= het lijkwegje).
Nu: Zijn weduwe Elisabeth van Ekelen.
Modo: bij koop Adriaan van Opdorp.
Zie opdr. 27 dec. 1791.
Grondchijns ten behoeve van Jan Smits Uytgegeven den 27e november 1765. Modo: Gabriel Thijssen.
Item met een restant kooppenningen ten behoeve van Elisabeth van Ekelen Wed. Joseph Nuyts, groot f.200,-- à 4% in dato 27 dec. 1791.
Voor met ene scheepene kennisse t.b.v. Paulus Nuyts, groot f.250,-- den 18e mei 1792.

Lijkweggetje

- In 151. Zie in eerste aanleg de tekst van no. 151 omschrijving 1760
Het zal de lezer opvallen, dat het servitutwegje vanaf de Nederheide en over de "Westberg" en uitmondende bij de fam. v.Beek" lijk of Lijkweggetje wordt genoemd.
Lijkweg: 1. Kerkhofweg. 2. Knik. 3. Verbinding. Beiden zijn onmogelijk, kortere en of afbuigende weg naar het kerkhof.
Voorkeur voor 3: verbindingswegje.

No.152. ST. JOORIS.

Den Hoog Edele Welgeb. Heer Leonardus de Jongh,
Deze heeft van het land uyt de Fortuyn, genaemt St.Jooris.
Noord: no. 153.
Oost : de Straet.
Zuyd : no. 151.
West : no. 156.
Groot: 1 gement 244 roeden.
Modo : bij deeling aan de Heer Simon de Jongh van den Heere van Raamsdonk.

No.152. In 1760 Mevr. van Ramsdonck.

Groot 1G-244R.

St.Jooris.

St.Joris de onvervaarde Heilige, die de draak versloeg kunnen we hier vergeten. Waarschijnlijk was het een "kloeke" bedoening en betreft het een woning. Daarbij dienen we te bedenken, dat de namen van woningen dikwijls overgaan op de percelen, waarop ze staan of, gestaan hebben.

No.153. Een stuk zaayland en bosch ANTHONIE WEERTS.

Groot in het geheel: 30222R waar aff 140R aan hier na volgende 4 huysjes. Rest dus nog 3G en 02R (1).
Noord en Oost en Noord de volgende huysjes met no. 154 en 155.
Oost: de straat
Zuyd: no. 152
West: no. 156.

Den 25e july 1774 hier uyt nog aan Dingeman Weerts 80 roeden (1)
(Reeds aangegeven) A.P.
Modo: Pieter Weerts.
Modo: Cornelis Verhulst bij koop van den 17e maart 1777.
Modo: Johannes van Koekhoven zie opdr. 6 July 1787.

In 153. Een stukje erff. DINGEMAN WEERTS.

Groot 80 roeden.
Noord: den diaconie Arme in no. 154.
Oost : Het voorig perceel (Idem D. Weerts 40R).
Zuyd : De heer de Jong met no. 152 of de Rijeweg.
West : no. 153.
Modo : Bij opdr. den 28e nov. 1783 Maghiel Plompen.
Spec. belast. Grondchijns t.b.v. Anth.Weerts uitgegeven den 25 july 1774.
Modo: Pieter Weerts.
Modo: Corn. Verhulst.
Modo: Secr.Morin.

In 153. Een huysje en hoff PAULUS NUYTS.

Groot 70 roeden.
Noord en Oost: de Straet.
Zuyd: de rijeweg.
West: De Wed.Govert Testers in no.153.
Speciale andere belast.
Grondchijns t.b.v. Hieronimus van de Sande pro. et aqua
Uitgegeven den 3e april 1745.
Modo: Anthonie Weerts.
Modo: Pieter Weerts.
Modo: Cornelis Verhulst.
Modo: Secr. Johan Bartholomeus Morin bij koop den 31e maart 1787.

In 153. Een huysje en hoff. DE WED. GOVERT TESTERS.

Groot: 30 roeden
Noord: de straete.
Oost : Paulus Nuyts in 153.
Zuyd : de Rijeweg.
West : no. 153.
Spec.belast.
Grondchijns t.b.v. Anthonie Weerts uitgegeven den 10e sept 1766
Modo: Pieter Weerts.
Modo: Cornelis Verhulst.
Modo: Secr.Johan Barth.Morin bij koop den 31e maart 1787.

In 153. Een stukje erff oft hoff DINGEMAN WEERTS.

Noord: Corn. van Velthoven in 154
Oost : Wed.Govert Testers in 153.
Zuyd : de rijeweg.
West : no. 153.
Modo: bij opdr. den 28e nov. 1783 Maghiel Plompen.
Spec. belast.
Grondchijns t.b.v. Anth.Weerts uitgegeven den 7 april 1772.
Modo: Pieter Weerts.
Modo: Cornelis Verhulst.
Modo: Morin secretaris.

Nog met het volgende perceel met f.150,- à 4% t.b.v. Hendrik Crijnen. Zie Scheep. de 3e dec. 1783.

No.153. ANTOINE WEERTS.

Eveneens in 1760 met 3G-222R.

Hiervan zijn 4 perceeltjes uytgenomen t.b.v. resp. Paulus Nuyts, De Wed. Govert Testers, Dingeman Weerts en nog eens Dingeman Weerts. Samen 220-roeden, blijft dus 3G-2R.

Raadpleeg no. 153 en in no. 153 nauwkeurig i.v.m. data van uitgifte (A.P).

In 154. Eene huisinghe, hoff en erve. CORNELIS VAN VELTHOVEN.

Groot: 52 roeden

Noord: het volgende perceel (de diaconie Arme van Woensdregt).

Oost : de Straat

Zuyd : Dingeman en Anth.Weerts in en met no. 153 alsmede West.

In 154. Eene huisinge hoff en erve. DEN DIACONIE ARME VAN WOENSDREGT.

Groot: 90 roeden.

Noord: no. 155.

Oost : de Straet.

Zuyd : het voorige (corn. v. Velthoven).

West : Anth. Weerts met no. 153.

Modo : bij koop Francis Lambregts. Zie opdr. 27 dec. 1790.

Spec.belast.

Grondchijns t.b.v. de erfgen. Jan Bogerts uitgegeven den 24 sept. 1760.

Item: een capitaal van f.115,-- t.b.v. Adriaan Soffers in dato 27 dec. 1790.

In 154. "Den Armen van Woensdregt" in 1760. (Diaconie).

Hierbij is "Diaconie" doorgehaald., zodat het niet duidelijk is of het van de "kerkarme" of Dorpsarme" al geeft 1771 "Den Diaconie arme van Woensdregt".

No.155. Een perceel zaayland.

Groot: 3G60R. ANT.WILLEMSE.

Noord: no. 169 de straet.

Zuyd : no. 154 en Anth. Weerts met no. 153

West : no. 168.

No.155. In 1760 JAN BOGAERS.

Groot 2G-60R.

No.156 In de Populier.

Een perceel bosch in de populier.

Groot: 1G33R in het geheel Anthonie Willemse.

waar aff 38R aan het volgende (Jan van Velthoven).

Rest dus: 1G 5R.

Noord: no. 168.

Oost : Anth.Weerts met 153 en 152 en Jac.Huybregts met no.151.

Zuyd : t Lijkwegje en het volgende aan no. 150.

West : no.157.

- No.156. JAN BOGAERS in 1760.
In de eerste aanleg groot 1G 33R.
- Uit No.156. Een huisinghe hoff met erve.
Jan van Velthoven.
Groot 28 roeden.
Noord en Oost: no. 156.
Zuyd: no. 150
West: no. 157.
Modo: Pieter de Weert datum ?
- Uit No.156. JAN VAN VELTHOVEN in 1760.
huys en hoff.
Groot OG 28R uit no. 156.
In de Populier.
Een toponiem dat meer dan waarschijnlijk verwijst naar "populieren"
gezien de aard van het terrein "Een parceel bosch" (zie no. 156).
als is er in het gebied met die naam wel zaayland ontstaan.
- No.157. De SWAAN.
Een meet zaayland. In de populier groot 280 roeden. ADRIAEN MUTS.
Noord: de halven weg naar de Molenakkers.
Oost : Nr. 168 en 156.
Zuyd : Nr. 150.
West : Nr. 158.
Op dit parceel is een servitutwegje.
Modo: Hendrina en Jac. Eembregts zie no. 35.
Modo: Anna Corn. Speek, gehuwd met Jac. vd. Moer. Opdr. 19 mei 1790.
- No.157. In 1780 WED. ADRIAEN MUTS.
Groot O G 280 Roeden.
- No.158. Een meet zaayland genaamd "De Lange Braeck" met hierover een
servitutwegje groot één gemet 42 roeden "De Dorpsarme van
Woensdregt".
Noord: Een halven weg naar de Moolen ackers.
Oost : 157
Zuyd : 150.
West : nr. 159 en 167,
- No.158. "Den Armen van Woensdregt".
In 1760 groot 1G-42R. Geen overdracht bekend.
De lange Braeck.
Het toponiem "Braeck" is reeds behandeld.
In het begrip "lang" is toepasselijk als men het
perceel op het kaartje beziet.
- No.159. Een meet zaayland "in de Populier".
WILLEM VD. PUTTEN.
Groot 140 roeden.
Noord: een halfwegje
Oost : nr. 158.
Zuyd : nr. 150.
West : nr. 160.

Modo : Gerrit van d. Putte op testamento 18 jun 1797
Modo : Bij koop Cornelis Montree, opdr. 11 jan 1808.

No.159. De kinderen J.A. Raets in 1760.

Groot OG-140 Roeden.

Als men het gebied van "De Populier" in ogenschouw neemt,
nu nog heden ten dan moet men zich van de vruchtbaar-
heid niet veel voorstellen.

No.160. Een meet zaayland in "De Populier" groot 188 roeden.
DE WED. ADRIAEN MUTS.

Noord een halfwegje.

Oost: 159.

Zuyd: 160.

West: 160.

Modo: Hendrina en Th. Jac. Eymberts, zie no. 35.

Modo: Anna Corn. Speek. 19 mrt. 1790 getr. met Jac. vd. Moer.

No.160. WED. ADRIAEN MUTS, eveneens in 1760.

Groot OG-188 R.

No.161. IN DE POPULIER.

Een meet zaayland in de Populier.

WED. ADRIAAN NEEFFS, groot 152 roeden.

Nrd. een halfwegje.

Oost - Noord: 160.

Zuyd: 150.

West: 152.

Modo: Corn. Huygens als in huwelijk hebbende Jacoba Neeffs
enig nagelaten kind van de WED. ADR. NEEFFS.

Modo: Jan Bapt. Vissers, 30 sept. 1791.

No.161. In 1760 ADRIAEN NEEFFS;

Groot og-152 Roeden.

No.162. Populier.

Een meet zaayland in de Populier, groot 133 roeden.

De Dorpsarme van Woensdrecht.

Noord: een half wegje.

Oost : nr. 161.

Zuyd : nr. 150.

West : nr. 163.

No.162. In 1760 "DEN ARMEN".

Groot og-133R.

Geen overdracht bekend.

No.163. Een meet land met een kleinen geer bosch "In de Populier".
Groot 188 roeden.

WILLEM VD. PUTTE.

Noord: een half wegje.

Oost : nr. 162.

West : nr. 144 en 145.

Zuyd : nr. 150.

Modo : Gerrit vd. Putte op testamento 28 july 1797.

Modo : Bij Koop Corn. Montrée, 11 jan. 1808.

No.163. De Knd. J.A.RAETS in 1760.

Groot OG-188 R.

No.164. Een meet zaayland. Groot 204 roeden.

DE WED.ADRIAEN MUTS.

Noord: Eenen halven weg aan de Molenakkers.

Oost : no. 165.

Zuyd : een half wegje.

West : no. 140.

Modo : Hendrina en Theodora Johannes Eymberts, zie no.35.

Modo : Anna Cornelia Speek bij koop, zie opdr. 19 maart 1790.

Getr. met Jacobus van der Moer.

No.164. WED.ADRIAEN MUTS in 1760.

Groot 204 Roeden.

Opmerkelijk is dat bij situering voor dat gedeelte van tegenwoordige Rijzende weg "Weg aan de Molenackers is weergegeven.

No.165. Groot 200 roeden.

CORNELIS VAN VELTHOVEN.

Noord: een halven weg aan de Molenakkers.

Oost : no. 166.

Zuyd : Een half wegje.

West : no. 164.

Modo : bij koop den secretaris Johan Bartholomeus Morin,
zie opdracht 6 apr. 1787.

Modo : Jan Baptist Vissers zie opdr. 23 jan 1790.

No.165. Geestelijk CORN.V.VELTHOVEN;

zie voor "Geestelijk" no. 148.

Groot 200 roeden.

No.166. Een meet zaayland. Groot 1 gemet en 45 roeden.

DE WED.ADRIAEN MUTS.

Noord: een halven weg aan de Molenakkers.

Oost : no. 167.

Zuyd : een half wegje.

West : no. 165.

Modo : Hendrina en Theodora Joh's Eymberts, zie no.35.

Modo : Anna Cornelia van Kleef, zie opdr. 19 maart 1790, getr. met
Jacobus van der Moer.

No.166. DE WED.ADRIAEN MUTS in 1760.

Groot 1G 45 R.

No.167. Een meet zaayland. Groot: een gemet en 34 roeden.

WILLEM VAN PUTTE.

Noord: eenen halven weg aan de Molenakkers.

Oost : no. 158.

Zuyd : een half wegje.

West : no. 166.

Modo : Gerrit van Putte ex testamento van dato 28 juni 1797.
Modo : Bij koop Cornelis Montrée zie opdr. 11 jan. 1808.

No.167. DE KND.J.A.RAETS in 1760.
Groot 1G-34R.

No.168. Een perceel zaayland en bosch met een wegje daardoor lopende.
Groot: een gemeth en 50 roeden.
CHRISTIAEN VAN DOOREN.
Noord: den Rijsende wegh half.
Oost : no. 174, 173, 172, 171, 170, 169 en 155.
Zuyd : no. 156.
West : no. 157.
Modo : Desselves wed.
Modo : Joseph Bril bij koop zie opdr. 14 dec. 1787.
Modo : van der Moer bij koop zie opdr. 3 apr. 1802.

No.168. JAN VAN DORT cum suis.
in 1760 Groot 1G-50R.
Het valt op, dat bij de situering van het perceel, dat ten noorden van het "holle wegje" de naam "Molenweg" of Molenachterweg overgaat in Rijsende weg.

No.169. Den Armen, in 1760.
Groot 128½ Roede.
"Straet achter de Swaen" nu Bossestraat.

no.169. Den Dorpsarme van Woensdrecht.
Een meet zaayland, groot 128½ roeden.
Noord: no. 170.
Oost : de Straet agter de Swaen.
Zuyd : no. 155.
West : no. 168.

No.170.
171. JACOBUS HUYBREGTS.
Een meet zaayland. Groot: een gemet en 152 roeden.
Noord: no. 172.
Oost : de Straet agter de Swaen.
Zuyd : no. 169.
West : no. 168.
Modo : Gabriel Thijssen.
Modo : Cornelis Dalemans opdr. 4, juni 1800.

No.170.
171. In 1760 JAN SMITS.
Groot 1G-152 Roeden.

No.172. ANTHONIS WEERTS.
Een meet zaayland.
Groot: een gemet en 172 roeden.
Noord: no. 173.
Oost : de Straet (agter de Swaen).
Zuyd : no. 170 en 171.
West : no. 168.

Modo : Pieter Weerts bij successie 1776.

Modo : Cornelis Verhulst bij koop 17e maart 1777.

Modo : Johannis van Koekhoven bij koop, zie opdr. de 1e juni 1787.

No.172. ANTHONY WERTS.

Eveneens in 1760.

Groot 1G-172R.

No.173. DE WED.ADRIAEN MUTS.

Een meet zaayland.

Groot 290 roeden.

Noord: no. 174.

Oost : de Straet.

Zuyd : no. 172.

West : no. 168.

Modo : Hendrina en Theodorus Joh's Eymberts, zie no. 35.

Modo : Anna Cornelia Speek bij koop zie opdr. 19 maart 1790
Getrouwd met Jacobus van der Moer.

No.173. WED.ADRIAEN MUTS in 1760.

Groot 0G-290R.

No.174. GEERT LIJS.

Een parceel zaayland genaemt den Rijsende weg.

Groot: een gemet 230 roeden.

Noord: den genoemde weg.

Oost : de straat agter de Swaan.

Zuyd : no. 173.

West : no. 168.

Modo : JAN VAN DER MOER, opdr. 14 okt.1798.

No.174. Geestelijk DE WED.MATHEYS PELJNEN. in 1760.

Groot 1G-230R.

Geestelijk: zie no. 148.

Cijnsboek geeft nog Jac.vd.Moer 14 nov.1798.

RIJSENDE WEG.

Al eerder toegelicht.

Dat men de percelen no. 174 en 175 dezelfde naam heeft
gegeven is te verklaren doordat beide percelen daaraan in de
volle lengte zijn gelegen.

No.175. ADRIAEN STOFFELS.

Een parceel zaayland genaemt den Rijsende weg.

Groot: in het geheel 1G243R hier af de navolgende 30R, rest
dus groot een gemet 213 roeden.

Noord: no. 176.

Oost : de Straet.

Zuyd : Half rijsende wegh.

West : no. 182.

Modo : Jan Adriaansen bij test 23 july 1793.

Modo : Jan Dingemans in huwelijk met de wed. Adriaansen.

No.175. Adriaan Stoffels ook in 1760.

Groot 1G 243 R.

Uitgenomen t.b.v. Mar.Timmermans. 30 Roeden.

In 175. MARLIJNIS TIMMERMANS.

Eene huisinge hoff en erve uyt het vooriege groot 30 roeden.
Noord: Pieter Nuyten in 176.
Oost : de Straat.
Zuyd : de Rijsende weg.
West : het vooriege no. 175.
Is voor de laste en reparatie gelaaten aan den Roomschen Arme.
Grond chijs ten behoeve van Ad.aan Stoffels. Uitgegeven den
11 dec. 1760.

In 175. MARLIJNIS TIMMERMANS, zie no. 175.

Groot 30 Roeden.
Onder de "Roomschen Arme" moet worden verstaan het Kerkelijk
Armbestuur van de parochie Hoogerheide, op wiens naam het komt na
Marijn Timmermans. 1760.

In 176. MEVROUW DE WED. WIJLEN DE HEER EN MR. CAREL VAN BOMMEL.

Een perceel zaayland genaemt den Rijsende weg.
Groot in het geheel 1G 111R hier af de volgende 35 roeden rest dus
groot 1G76R.
Noord: no. 177.
Oost : de Straet.
Zuyd : no. 175.
West : no. 182.
Modo : Joahnes de Jongh bij koop, zie opdr. den 20 apr. 1787.
Zie no. 62 (i.v.m. belastingen).

No.176. In 1760. DE WED. MATTHEIJS PIJNEN. Huysje

Perceel groot 1G-76R.
De oorspronkelijke grootte was 1 G-111R. Zie tekst 1771.

In 176. PIETER NUYTEN.

een huys hoff en erve uyt het vooriege groot 35 Roeden.
Noord: het volgende 177. Oost: de Straet.
Zuyd : Marijn Timmermans in no. 175. West: het vooriege parc.no.176.
Modo : Adriaan de Booij bij coop. zie opdr. de 12 mei 1783.
Modo : Adriaan de Dooij bij koop 6 apr. 1787.
Grondchijs ten behoeve van mevr. de wed, de Heer en mr. Carel van
Bommel te voore, Matthijs Pijnen. Uitgegeven den 25e jan. 1754.

In 176. PIETER NUYTEN in 1760.

Groot 35 roeden uit no. 176.

No.177. PIETER JANSEN SMITS.

Een huysinge, hoff, erff en zaayland, tesamen groot één G-43 roeden.
Noord: no. 178. Oost: de Straet. Zuyd: no. 176. West: no. 182.
Modo : Marijn Ossenblok als in huwelijk met Johanna Smits volgens
uiterste wille van den vader den 11e sept. 1790.
Modo : Jan Baptist Vissers bij test dato 23 1804.

No.177. PIETER SNACK. Huysje in 1760.

Groot 1G-43R.

- No.178. Cornelis van Velthoven.
Een meet bosch. Groot 248 Roeden.
Noord: no. 181, 180 en no. 179.
Oost : de Straet.
Zuyd : no. 177. West no. 182.
Modo : ex. test. deselvers wed.
Modo : bij koop Pieter Kouwenbergh. Zie opdr. 24 apr. 1789.
- No.178. Geestelijk - Corn. v. Velthoven in 1760.
Groot: OG-248R.
Waarschijnlijk pas later herbebost gezien er op het perceel
vlgs. cynskaart 1760. een huysje heeft gestaan.
- No.179. ADRIAEN LOOYEN.
Een hoekig stuk zaay en boschland genaemt Steenhouwerbosch
alias de kijkuyt, in het geheel groot 5G288R. Hieruijt de
volgende 40 R rest hier 5G en 248R.
Noord en Oost: de Straet.
Zuyd : no. 178.
West, Noord en West no. 180.
Noord west den Prince Carels Polder.
Modo: Magdalena van Mechelen wed van Adriaen Looyen, nu Jan
Looyen enz.
- No.179. In 1760. ADR. LOYEN "genaemt Steenhouwerbosch".
Groot 5G-288R daar uyt genoomen 40R t.b.v. de Wed. Gillis de Maayer.
Steenhouwerbosch.
Mogelijk een toponiem ahangende van een familienaam.. Verder eerdere
bezitting van een "Steenkapper".
Kijck uit: Zeer toepasselijk. Gelegen aan de vroegere Schelde,
later polder. Een prachtig uitzicht.
- In 179. DE WED. GILLIS DE MAAYER.
Een huysje, hoff en erf.
Groot 40 roeden. Noord en Oost: de Straet. Zuyd: no. 179.
West: no. pr. Carels Polder, tegens de Heer May.
Modo: Pieter de Maayer, voor de helft van zijn moeder en voor de
andere helft bij coop. van Cornelis Bal. Zie opdr. 2 apr. 1783.
Modo: bij koop van de wed. Johannes de Jongh van de Z. Geest, zie
opdr. den 20 oct. 1793.
- In 179. WED. GILLIS DE MAYER in 1760.
40 Roeden uit no. 179 genomen.
- In 180. De WED. ADRIAEN MUTS.
Een hoekig stuk zaay weiland en bosch groot in het geheel
3G80R hieronder 168 R in den polder onder no. 124, rest dus
over 2G 212 R.
Noord: Pr. C. Polder.
Oost, zuyd en oostm no. 179.
Zuyd nog no. 178, west 181.
Modo: Hendrina en Theodorus Joh's Eymberts 1782, zie no. 35.
Modo: Anna Cornelia Speek bij koop 19 mrt. 1790.
Getrouwd met Jacobus van der Moer.

No.180. WED. ADRIAEN MUTS in 1760.

Groot "ten hoogte" 2G-212R.

Het perceel grenst evenals no. 179 en het volgend tegen Prins Karelsolder.

No.181. ANTHONIE WEERTS.

Een perceel zaayland, groot in het geheel 1G152R hieronder 100R in Pr.C.Polder in no. 125. Rest dus over 1G52R.

Noord: den Polder, Oost: no. 180, Zuyd no. 178, West: no. 182.

Modo : Pieter weerts.

Modo : Cornelis Verhulst bij Coop. 17 mrt. 1777.

Modo : Johannes Koekhoven bij koop 6 juni 1787.

No.181. In 1760 ANTHONI WERTS.

Groot tesamen 1G-152R.

"Onder den polder" 52 Roeden rest 1G-52 Roeden.

In dit deel zijn we de Rijzende weg overgestoken en aangeland aan de westelijke zijde waar de gronden een "verhang" naar de polder hebben. Meer dan waarschijnlijk ook het alleroudste bewoonde gebied van Woensdrecht.

Vrij recente vondsten hebben aangetoond dat er in dit deel reeds menselijk verblijf was lang voordat Woensdrecht als plaats in de annalen verschijnt.

Hierover zult U meer kunnen vernemen wanneer onderhavige inventarisatie in 4 delen is gepubliceerd, maar met de wetenschap dat de oudste tot en met de jongste gegevens samen de "geschiedenis" van Woensdrecht uitmaken hopen wij dat U ook deze aflevering als een deel daarvan zult herkennen.

A.J. Pijnen.

J.van Elzakker

NOOT: Voor de kaartjes verwijzen wij naar "Tijding 1980/1".

VERANTWOORDING:

1. Oud Archief Gem. Woensdrecht, inventaris no. 255.
2. Ibidem no. 263.
3. Ibidem no. 356.
4. Gemeente-archief Bergen op Zoom Raad en Rekenkamer.
Inventarisno. 1377, Folic 9 V t/m. 18 R.
5. Ibidem inventaris no. 1378.
6. Memoriaal. Melis Bleck. Copy Archief Zuidkwartier.
7. Middelnederlands Woordenboek J. Verdam, den Haag 1932.
8. Taal van en in het Landbouwbedrijf Dr.J.Goosenaerts,
Gent 1958-1968.
9. De geschiedenis van het Bisdom Breda deel III J.B. Krüger.
10. Franck's Etymologisch Woordenboek.
11. Encyclopedie van namen, A. Huizinga Amsterdam 1955.

tijding

Kroniek van de heemkundekring

't Zuidkwartier

lidmaatschapskosten f 20,- per jaar

t.n.v. penningm. 't Zuidkwartier

rabobank ossendrecht nr. 140521437

gironr. bank 1107397

tijdingtjdingtjding
